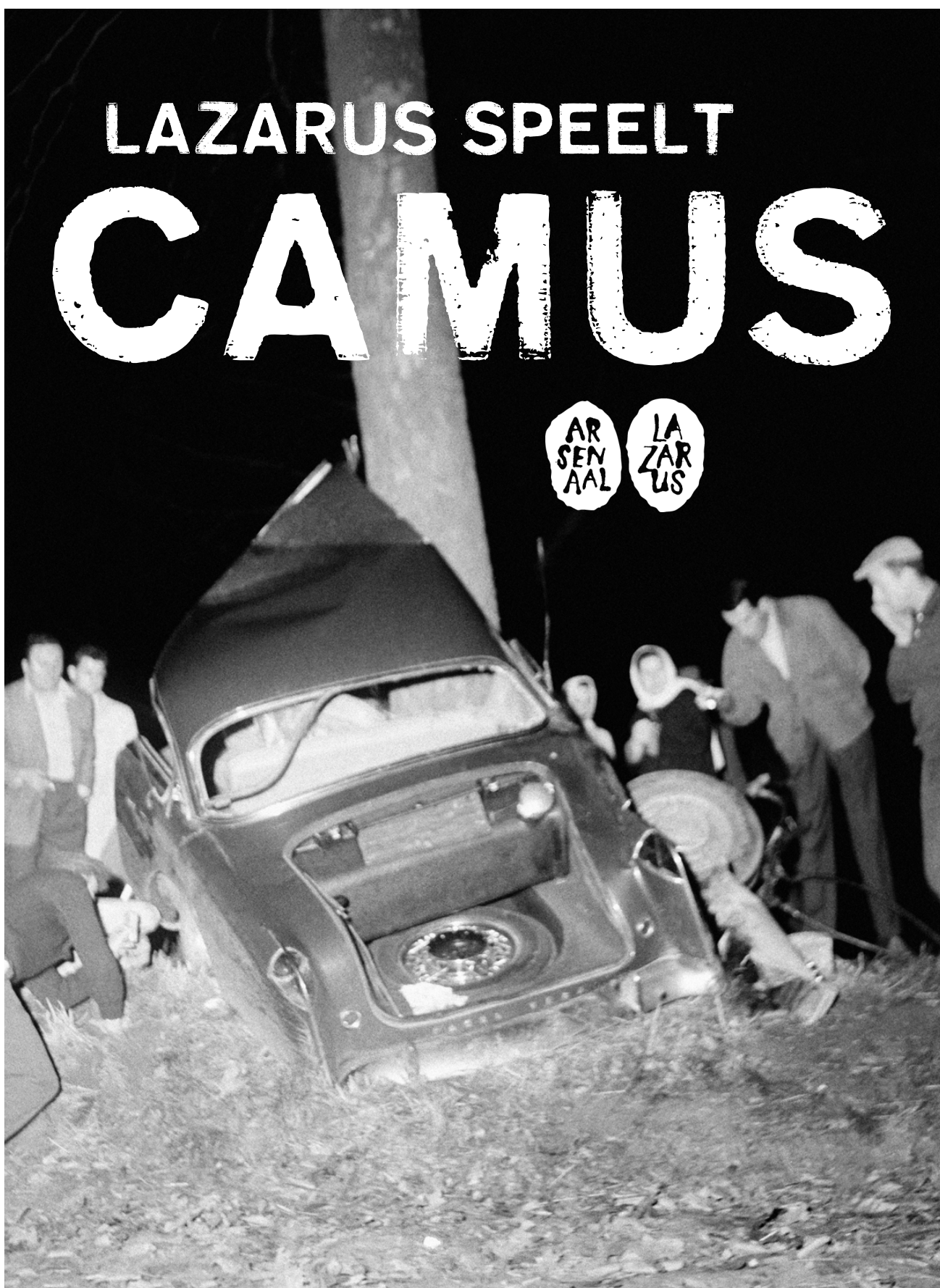

LAZARUS SPEELT CAMUS

AR
SEN
AAL

LA
ZAR
US

DOCUMAP

INHOUDSTAFEL

INTRO

ARSENAAL/LAZARUS EN DE THEATERVOORSTELLING CAMUS

ALBERT CAMUS

Introductie

Honderd jaar Camus in 2013

Biografie/leven + oeuvre/werk

DE VREEMDELING – L'ETRANGER

Analyse door Dirk Leyman

FILOSOFIE

Absurdisme & existentialisme

Filosofie – Mythe, het zelf en vervreemding + Opstand en de mens

EXTRA

Albert Camus, de beste Fransman – De Standaard – april 2017

EXTRA

Lezing door dichter en romancier Jeroen Theunissen over Albert Camus

Levenskunst + opstand + kunst/literatuur en opstand

Wat kan Camus vandaag voor ons nog betekenen?

EXTRA

Why is Albert Camus still a stranger in his native Algeria?

Smithsonian Magazine – oktober 2013

EXTRA

De Algerijnse Oorlog

EXTRA

De Nobelprijs Literatuur en laureaten uit Afrika

MO* – november 2015

EXTRA

Albert Camus krijgt wederwoord met nieuw boek van Kamel Daoud

EXTRA

Interview met Catherine Camus, dochter van Camus

The Guardian – november 2013

BEELDMATERIAAL, DOCU/FILMMATERIAAL OVER EN/OF MET ALBERT CAMUS

LITERATUURLIJST

Tips voor boeken over leven en werk van Albert Camus

GESPREK MET LAZARUS

Van oeuvre en leven van Albert Camus tot de voorstelling CAMUS

FILOSOFISCH GESPREK IN DE KLAS

INTRO BIJ DEZE DOCUMENTATIEMAP

Over Albert Camus valt heel wat informatie te verzamelen, zowel over zijn (te korte) leven als over zijn werk dat nu nog steeds tot de klassiekers behoort en nog vaak op de literatuurlijst van de humaniora staat. Terecht. Camus zet nog steeds aan tot nadenken, op een toegankelijke en menselijke manier.

Met deze documentatiemap willen ook wij dit bereiken: dat jullie met deze achtergrondinformatie, enkele analyses en met de theatervoorstelling **CAMUS** nadenken over het leven. En dat jullie filosofische stellingen en ideeën bespreken en toepassen in de dagelijkse realiteit, onze samenleving, jullie wereld.

In deze documentatiemap bundelen we uiteraard informatie over het leven en het werk van Albert Camus, maar we hebben zeker niet de ambitie om volledig te zijn. Er bestaan tal van goede biografieën, die tot in detail deze info over leven en werk van Camus kunnen aanvullen. Een artikel van Chams Eddine Zaougi uit De Standaard vat de essentie en de betekenis van deze man en schrijver mooi samen. Een lezing van dichter en romancier Jeroen Theunissen gaat dieper in op de hele materie, het werk en de filosofische ideeën van Camus. Een interview met de dochter van Camus geeft dan weer een persoonlijke toets aan de omschrijving van dit literaire icoon.

Met de bespreking over het vrij recente boek *'Moussa of de dood van een Arabier'* van de Algerijnse schrijver Kamel Daoud (een hervertelling van *'De Vreemdeling'* van Camus) leggen we de link met het heden en de actualiteit. Ook de Algerijnse Onafhankelijkheidsoorlog (1954-1962) is relevant om in de context van het leven van Albert Camus te belichten. Die materie kan de aanzet geven om het ook over een actueel onderwerp te hebben: dekolonisatie en het omgaan met ons koloniale verleden.

Tot slot reikt dramaturge, theatermaakster en filosofe Sarah Eisa nog enkele filosofische vragen en bedenkingen aan om mee aan de slag te gaan, om een boeiend gesprek en een verrijkende dialoog mee op te starten. Sarah ging ook in gesprek met de acteurs/makers van LAZARUS. Ze vroeg hen hoe ze zich verdiepten in heel dit leven en oeuvre, wat hen het meeste aansprak, hoe en waarom ze welke keuzes maakten om van al dat materiaal een theatertekst en een voorstelling te maken. En hoe dat dan precies in zijn werk ging, in een vrij intensief creatieproces.

We hopen dat de theatervoorstelling **CAMUS** jullie iets kan bijbrengen en dat deze documentatiemap daarbij nog een meerwaarde kan zijn. Voor vragen of opmerkingen kan je altijd terecht bij inge@arsenaallazarus.be.

ARSENAAL/LAZARUS EN DE THEATERVOORSTELLING CAMUS

Sinds 1 januari 2017 is LAZARUS huisgezelschap van ARSENAAL/LAZARUS in Mechelen waar het, samen met Willy Thomas, het artistieke beleid bepaalt.

LAZARUS zijn Günther Lesage, Pieter Genard, Ryszard Turbiasz, Joris Van den Brande, Charlotte Vandermeersch en Koen De Graeve. Meer info en bio's vind je op www.arsenaallazarus.be. Charlotte Vandermeersch speelt uitzonderlijk niet mee in deze LAZARUS-productie.

CAMUS – ARSENAAL/LAZARUS – LAZARUS SPEELT

Wat te doen met de slechte mop die leven heet?

Dat was zo ongeveer de basisvraag in het opvallend samenhangende oeuvre van Albert Camus, grondlegger van het absurdisme, liefhebber van vrouwen en koloniaal tegen wil en dank. Het leven als ultieme daad van verzet tegen de zinloosheid.

CAMUS is een voorstelling die hulde brengt aan de absurde held die Camus zelf geworden is toen hij op zesenvertigjarige leeftijd overleed in een autoaccident terwijl hij eigenlijk van plan was om de trein te nemen. In, rond en tussen 's mans oeuvre gaat LAZARUS op zoek naar verwantschap, ontroering en engagement, naar opstand en aanvaarding, naar trefzekere woorden en kraakheldere gedachten, naar de geur van gebakken vis en de geluiden van een zomernacht aan zee.

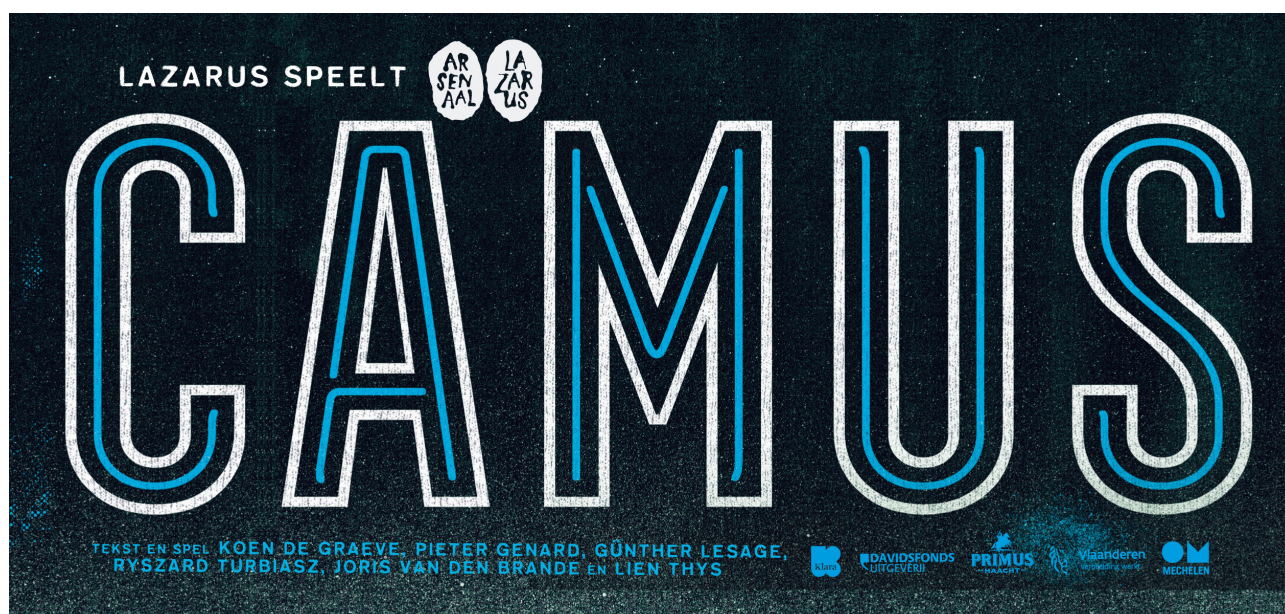
TEKST EN SPEL Günther Lesage, Pieter Genard, Koen De Graeve, Ryszard Turbiasz, Joris Van den Brande en Lien Thys

KOSTUUM Karen De Wolf

PREMIÈRE DO 16 NOVEMBER BIJ ARSENAAL/LAZARUS IN MECHELEN

speelreeks van di 14 t/m za 25 november 2017 in Mechelen

op reis door Vlaanderen van di 28 november 2017 t/m za 10 februari 2018

ALBERT CAMUS

INTRODUCTIE

Albert Camus (1913-1960) wordt beschouwd als een van de belangrijkste auteurs van de twintigste eeuw. Camus groeide op in een arme wijk in Algiers. In 1933 begon hij aan een studie filosofie. Later werd hij journalist bij de krant *Alger républicain*. Door een verschijningsverbod van deze krant werd hij in 1940 gedwongen naar Frankrijk uit te wijken. Hij keerde later naar Algiers terug en werd leraar en lector van de vermaarde Parijse uitgeverij *Gallimard*. In de jaren veertig en vijftig verschenen Camus' beroemdste romans: *'De pest'* en *'De val'*. Ze worden beschouwd als voorbeelden van het existentialisme, een stroming waarvan hij met Jean-Paul Sartre als de belangrijkste vertegenwoordiger wordt gezien. Camus zal zijn werk en stijl eerder bestempelen als absurdisme dan als existentialisme.

In 1956 verzette Camus zich als een van de weinigen tegen de oorlog van Frankrijk tegen Algerije. Hij overleed in 1960 na een autoaccident met de auto van zijn uitgever.

De Morgen omschrijft Camus als volgt: *'Een geëngageerde intellectueel die zich voor niemands kar liet spannen. Een lucide filosoof-schrijver die ons verzoende met de absurditeit van het bestaan. Albert Camus' nalatenschap is immens.'*

bron: www.debezigebij.nl

Albert Camus © Henri Cartier-Bresson

ALBERT CAMUS

HONDERD JAAR CAMUS IN 2013

100 jaar geleden, op 7 november 1913, werd Albert Camus geboren. Van de Franse absurdistische romancier, filosoof, journalist en Nobelprijswinnaar heeft iedereen wel iets 'moeten' lezen op school.

Albert Camus kwam als zogenaemde *pied-noir* ter wereld, een Franse Algerijn in een armoedige buitenwijk van Algiers, toen Algerije nog stevig deel uitmaakte van Frankrijk. Zijn vader sneuvelde in de Eerste Wereldoorlog, zijn moeder liet hem studeren, op aanraden van een onderwijzer. Als werkstudent behaalde hij z'n diploma filosofie. Op z'n zeventiende kreeg Camus tuberculose. De ziekte zou nog heel vaak de kop opsteken.

Camus was even lid van de communistische partij, schreef voor linkse kranten en werd actief in de Franse verzetspers, tijdens W.O. II, toen hij in Frankrijk behandeld werd voor z'n TBC.

In 1937 debuteerde hij met een bundel essays *L'Envers et l'endroit*. In 1942 publiceerde hij het essay *Le mythe de Sisyphe* en ook de roman *L'Etranger*, waarin Meursault, onaangedaan door de dood van zijn moeder, zelf ter dood wordt veroordeeld wegens moord op een anonieme man. De beginzinnen zijn beroemd: «*Aujourd'hui, Maman est morte. Ou peut-être hier, je ne sais pas*».

In 1967 werd *L'Etranger* verfilmd door Luchino Visconti, met Marcello Mastroianni in de hoofdrol van Meursault.

In 1947 volgde een andere klassieker, *La peste*, die zich afspeelt in Oran, Algerije, waarbij de oprukkende ziekte en het groeiende isolement een allegorie is voor de Tweede Wereldoorlog. In *L'homme révolté* (1951) rekende Camus af met het communisme, wat zou leiden tot een breuk met Jean-Paul Sartre. Camus verkeerde een tijd in de kringen van Sartre en de Beauvoir. Maar hij verwierp het etiket existentialisme. Zijn werk is wel doordrongen van het absurde, het leven zonder betekenis of doel. De mens die dan toch niet kiest voor zelfmoord ('de enige ware filosofische vraag') is volgens Camus een absurde held.

Behalve romans schreef Camus ook verschillende toneelstukken (*Caligula*), hij vertaalde ook theater en schreef politieke analyses tegen de doodstraf, tegen de Stalinistische goelag, of voor een beter begrip voor de Algerijnse onafhankelijkheidsstrijd, maar ook voor de Franse inwoners (zoals hij).

In 1957 kreeg Albert Camus de Nobelprijs voor Literatuur, 'voor het geheel van zijn werk dat een nieuw licht werpt op de problemen waarmee het menselijk bewustzijn geconfronteerd wordt'. Camus schreef in een strakke, eenvoudige taal en zorgde voor een structurele vernieuwing in de Franse literatuur. Hij werd een van de invloedrijkste schrijvers van de twintigste eeuw.

Albert Camus kwam in 1960 op een tragische manier aan zijn einde. Hij haatte auto's, kon zelf niet rijden en zat als passagier in de exclusieve Facel Vega van zijn uitgever Michel Gallimard, toen die tegen een boom te pletter reed. En dat terwijl Camus een treinticket op zak had. Hij was amper 46 jaar oud.

Frankrijk herdenkt de schrijver met verschillende nieuwe publicaties (brieven, heruitgaven, biografische werken) en tentoonstellingen. In ons taalgebied heeft *De Bezige Bij* een nieuwe editie uitgebracht van *De vreemdeling*.

bron: <http://cobra.canvas.be/cm/cobra/boek/1.1771298>
verschenen op 7 november 2013

ALBERT CAMUS

BIOGRAFIE/LEVEN + OEUVRE/WERK

Albert Camus (Mondovì, Algerije, 7 november 1913 – Villeblevin, 4 januari 1960) was een Frans filosoof, journalist en schrijver van romans, essays en toneelstukken. Hij ontving in 1957 de Nobelprijs voor de Literatuur.

Camus wordt vaak naast Jean-Paul Sartre en Simone de Beauvoir als een van de leidende figuren van het existentialisme beschouwd, maar hij weigerde het label 'existentialisme' pertinent. Zijn denken verschilt van dat van Sartre waar het de aard van het bestaan betreft: bij Camus staat het lichamelijke centraal, waar Sartre zich meer op het intellectuele bestaan toeleigde.

Albert Camus met o.a. Simone de Beauvoir en Jean-Paul Sartre

JONGE JAREN

Camus werd geboren in een Frans-Algerijns (*pied-noir*) gezin. Zijn moeder, Catherine Sintès, was van Spaanse afkomst. Vader Lucien sneuvelde in de Slag bij de Marne in 1914 tijdens de Eerste Wereldoorlog. Camus leefde in armoedige omstandigheden tijdens zijn jeugd in Algiers.

In 1923 werd Camus toegelaten tot een lyceum en uiteindelijk tot de Universiteit van Algiers. In 1930 kreeg hij tuberculose, hetgeen een eind maakte aan zijn voetbalcarrière (hij was keeper van het universiteitsteam) en hem dwong zijn studies in deeltijd voort te zetten. Camus nam allerlei baantjes aan, onder meer als privéleraar en automonteur en bij het Meteorologisch Instituut. Hij volbracht zijn *licence de philosophie* in 1935; in mei 1936 presenteerde hij succesvol zijn scriptie over *Plotinus, Néo-Platonisme et Pensée Chrétienne* voor zijn *diplôme d'études supérieures*.

Camus werd lid van de Franse Communistische Partij in 1934, waarschijnlijk meer omdat hij bezorgd was over de politieke situatie in Spanje (die uiteindelijk zou leiden tot de Spaanse Burgeroorlog) dan dat hij de Marxistisch-Leninistische doctrine verdedigde. De onafhankelijk denkende Algerijnse Communistische Partij (PCA) werd in 1936 opgericht. Maar Camus deed mee met de activiteiten van de *Parti du Peuple Algérien* (PPA), waardoor hij in de problemen kwam met zijn kameraden van de communistische partij. Het resultaat was dat hij van trotskisme werd beschuldigd en in 1937 uit de partij werd gezet.

MADAME FRANCINE CAMUS

Hij trouwde in 1934 met Simone Hié, die verslaafd was aan morfine. Ze scheidden wegens wederzijdse ontrouw. In 1935 richtte hij het *Théâtre du Travail* op (in 1937 omgedoopt tot *Théâtre de l'Equipe*) op, dat standhield tot 1939. Van 1937 tot 1939 schreef hij voor de socialistische krant Alger-Républicain, onder meer een stuk over de armoedige woonomstandigheden van de Berbers in Kabylië, wat hem waarschijnlijk zijn baan kostte. Van 1939 tot 1940 schreef hij kort voor een vergelijkbare krant, *Soir-Républicain*. Hij was uit het Franse leger ontslagen vanwege zijn ziekte.

In 1940 trouwde Camus met Francine Faure, een pianiste en wiskundige, die ook betrokken was in het Manhattanproject, en begon hij te werken voor het tijdschrift *Paris-Soir*. In de eerste fase van de Tweede Wereldoorlog was Camus een pacifist. Hij maakte in Parijs de bezetting door de *Wehrmacht* mee, en was op 19 december 1941 getuige van de executie van Gabriel Péri, wat naar eigen zeggen zijn opstandigheid tegen de Duitsers kristalliseerde. Daarna verhuisde hij met de rest van de werknemers van *Paris-Soir* mee naar Bordeaux in 1942.

LITERAIRE LOOPBAAN

In 1935 begon hij te schrijven aan *L'Envers et l'endroit*. In 1941 voltooide hij zijn eerste gepubliceerde werken *De vreemdeling* en *De mythe van Sisyphus*, waarin hij existentialistische ideeën invoerde. Niet lang daarna keerde hij korte tijd terug naar Oran. Tijdens de Duitse bezetting voegde Camus zich bij een Franse verzetsgroepering genaamd *Combat*, die in het geheim een krant publiceerde met dezelfde naam. In die tijd kreeg Camus de bijnaam *Beauchard*. Camus werd in 1943 redacteur van de krant. Toen de geallieerden Parijs bevrijdden, werd Camus geïnformeerd over de laatste gevechten. Hij verliet *Combat* in 1947, toen het een commerciële krant werd, en kwam in contact met Jean-Paul Sartre.

Na de oorlog maakte Camus deel uit van Sartres omgeving en bezocht hij regelmatig *Café de Flore* op de *Boulevard St. Germain* in Parijs. Camus toerde ook door de Verenigde Staten om lezingen te houden over het Franse existentialisme. Hoewel hij politiek links georiënteerd was, kreeg hij geen vrienden in de communistische partijen met zijn zware kritiek op de communistische Stalinistische doctrine en vervreemde hij uiteindelijk ook van Sartre met wie hij in 1952 brak.

Toen in 1949 zijn tuberculose terugkeerde, leefde hij 2 jaar in afzondering. In 1951 publiceerde hij *L'Homme révolté*, (*De mens in opstand*), een filosofische analyse van opstand en revolutie, waarmee hij zijn afkeer van het communisme verduidelijkte. Het boek zorgde voor veel controverse onder zijn collega's en tijdgenoten in Frankrijk en leidde tot de uiteindelijke breuk met Sartre. De kritische ontvangst maakte hem depressief en hij begon toneelstukken te vertalen.

Camus' kenmerkende bijdrage aan de filosofie was zijn idee van het absurde, dat inhield dat het leven geen betekenis of bedoeling heeft. Hij legt dit uit in *De mythe van Sisyphus* en nam het op in vele van zijn andere werken. Sommigen vinden dat Camus beter omschreven kan worden als een absurdist dan een existentialist.

In de jaren vijftig spande Camus zich in voor de rechten van de mens. In 1952 stopte hij echter met zijn werk voor UNESCO wegens de toelating tot de VN van het door de dictator Generaal Franco geleide Spanje. In juni 1953 was hij een van de weinige linkse intellectuelen die de methodes van de Sovjet-Unie bij het neerslaan van de arbeidersopstand in Oost-Berlijn bekritiseerden. In 1956 protesteerde hij tegen de nog veel ergere praktijken bij de opstand in Hongarije. Hij handhaafde zijn pacifisme en verzette zich tegen de doodstraf overal in de wereld.

Het begin van de Algerijnse Onafhankelijkheidsoorlog in 1954 leidde tot een moreel dilemma voor Camus. Hij identificeerde zich aanvankelijk met de *pieds-noirs*, zoals de Europese kolonisten genoemd werden, omdat hij er zelf een geweest was, en verdedigde de Franse regering. Deze zag Algerije niet als een van de vele

koloniën, maar als een overzees Frans grondgebied. De opstand zou een integraal deel zijn van een nieuw Arabisch imperialisme, dat door Egypte werd geleid en als een anti-westers offensief werd gesteund door de Sovjet-Unie om Europa te omsingelen en van de Verenigde Staten te isoleren. Hoewel Camus een grotere Algerijnse autonomie of zelfs federatie goedkeurde, al dan niet in volledige onafhankelijkheid, geloofde hij dat de *Pieds-noirs* en de Arabieren in vrede konden samenleven. Tijdens de oorlog bepleitte hij een bestand dat de burgers zou sparen, maar dat door beide partijen als onzin werd verworpen. Hij werkte heimelijk voor gevangengenomen Algerijnen die de doodstraf onder ogen zagen.

Van 1955 tot 1956 schreef Camus voor het magazine *L'Express*. In 1957 werd hem de Nobelprijs voor Literatuur toegekend, officieel niet voor zijn roman *'La Chute'* (De val), het voorafgaande jaar gepubliceerd, maar voor zijn schrijven tegen de doodstraf in het essay *'Réflexions sur la Guillotine'* (de guillotine werd destijds in Frankrijk nog gebruikt.) Toen hij met studenten van de Universiteit van Stockholm sprak, verdedigde hij zijn duidelijke inactiviteit in het Algerijnse vraagstuk en verklaarde dat hij ongerust was over wat er met zijn moeder kon gebeuren die nog in Algerije leefde. De Franse linkse intellectuelen gebruikten dit als een ander voorwendsel om hem te verketteren.

ZIJN GRAFSTEEN

Camus overleed op 46-jarige leeftijd toen hij begin 1960 in een Facel Vega FV3B terugkwam van zijn landgoed in Lourmarin. De auto, bestuurd door zijn vriend Michel Gallimard (neef van de uitgever Gaston Gallimard) verongelukte, waarbij Camus en Gallimard om het leven kwamen. Camus werd begraven op de begraafplaats van Lourmarin, Vaucluse, Provence-Alpes-Côte d'Azur, Frankrijk. Zijn nalatenschap wordt beheerd door zijn twee kinderen, Catherine en Jean, die de auteursrechten van zijn werk hebben.

Eind 2009 drukte de Franse president Nicolas Sarkozy de wens uit om de stoffelijke resten van Camus over te brengen naar het Panthéon, maar het voorstel veroorzaakte controverse in Frankrijk en het blijft wachten op de toestemming van Camus' nabestaanden.

ABSURDISME

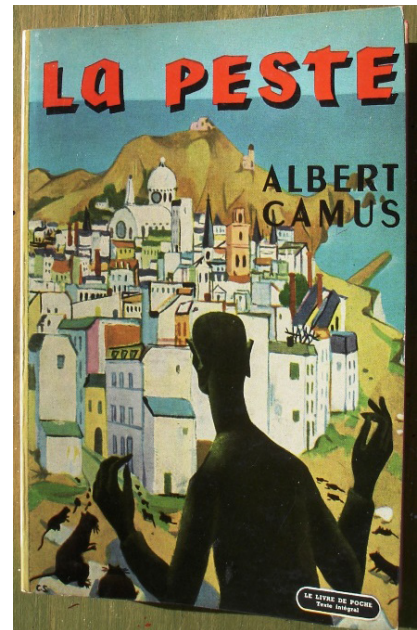
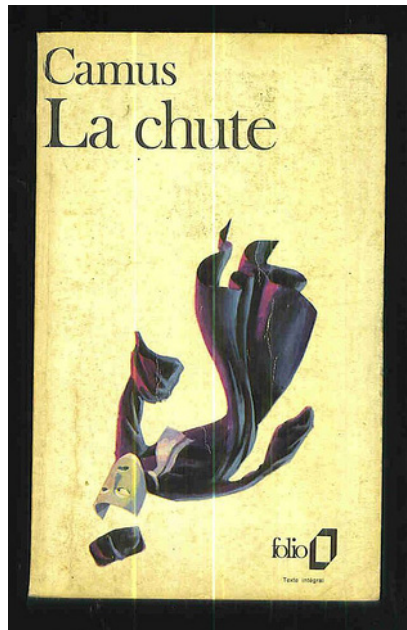
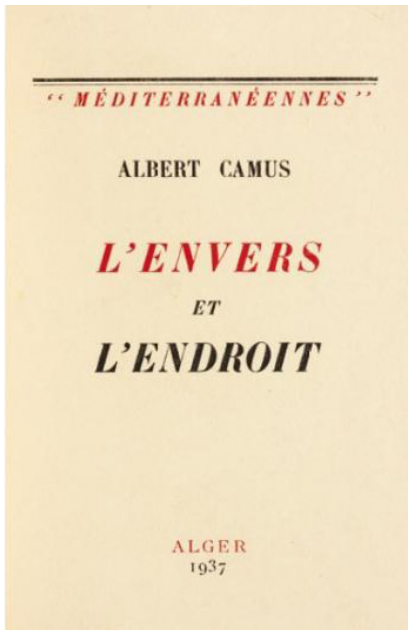
Camus wordt over het algemeen gezien als de grondlegger van het absurdisme, een filosofie die gerelateerd is aan het existentialisme.

Volgens het absurdisme zijn mensen fundamenteel irrationeel en is het menselijk lijden het resultaat van vergeefse pogingen door individuen om rede of betekenis in een redeloos en zwijgend universum te vinden.

Camus beweerde dat de enige ware filosofische vraag die van zelfmoord was. Namelijk: zouden wij ons intensief bezig moeten houden met het leven of zouden wij ons eenvoudigweg moeten doden? Camus beargumenteerde dat historisch gezien de meeste mensen ofwel geloofd hebben dat het leven zonder betekenis is en concludeerden ten gunste van zelfmoord, of een soort kunstmatige betekenis zoals godsdienst gecreëerd hebben om hun leven te vullen. Camus beweert dat er ook een derde optie is: wij kunnen ons realiseren dat het leven zonder betekenis is en niettemin onszelf in leven houden. Mensen die voor deze derde optie kiezen zijn absurde helden.

De Rebel, de Don Juan en de Artiest zijn drie figuren die Camus identificeert als absurde helden. Elk van deze mensen vindt betekenis in zijn of haar bezigheden/leven. Zij leven zo het voorbeeld van het Grieks mythologische figuur Sisyphus, die werd veroordeeld tot het voor eeuwig omhoog rollen van een kei op een heuvel, volledig bewust van het feit dat de kei simpelweg weer naar beneden zou vallen zodra hij zijn taak schijnbaar had beëindigd. Maar toch is Sisyphus gelukkig, want terwijl de steen naar beneden rolt, heeft hij weer heel even de tijd om zich ervan bewust te zijn dat hij sterker is dan zijn rotsblok.

WERKEN

ROMANS

- * 1937 - *Keer en tegengeer* (L'Envers et l'endroit)
- * 1942 - *De vreemdeling* (L'Étranger)
- * 1947 - *De pest* (La Peste)
- * 1956 - *De val* (La Chute)
- * 1970 - *De gelukkige dood* (La Mort heureuse)
(eerdere versie van De Vreemdeling, postuum gepubliceerd)
- * 1995 - *De eerste man* (Le premier homme) (onaf, postuum gepubliceerd)

KORTE VERHALEN

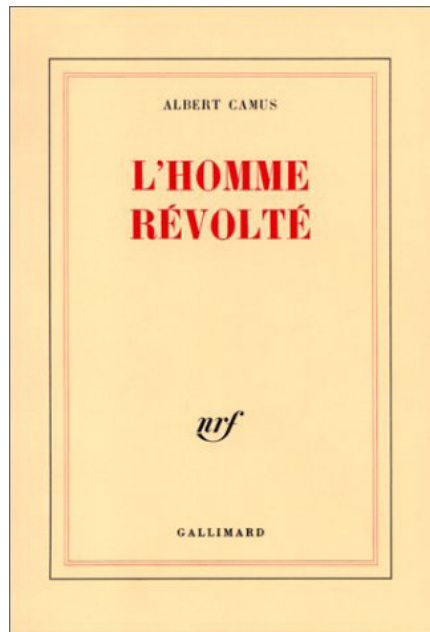
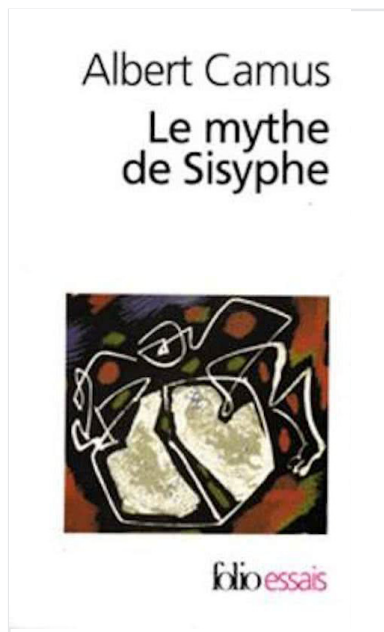
- * 1957 - *Koninkrijk en ballingschap* (L'exil et le royaume)
- * 1959 - *De gast* (L'Hôte)

TONEEL

- * 1944 - *Caligula*
- * 1948 - *L'État de siège*
- * 1950 - *De rechtvaardigen* (Les Justes over anarchisme)
- * 1959 - *Les Possédés*, bewerking van roman van Fjodor Dostojevski

NON-FICTIE

- * 1936 - *Révolte dans les Asturies*
- * 1938 - *Noces, essays en schetsen*
- * 1942 - *De mythe van Sisyphus* (Le Mythe de Sisyphé)
- * 1947 - *Réflexions sur la Guillotine*
- * 1948 - *Lettres à un ami allemand* onder pseudoniem Louis Neuville
- * 1950 - *Actuelles I, Chroniques 1944-1948*
- * 1953 - *Actuelles II, Chroniques 1948-1953*
- * 1951 - *De mens in opstand* (L'Homme révolté)
- * 1954 - *L'Été* (essay, De zomer)
- * 1957 - *Réflexions sur la peine capitale*, met Arthur Koestler
- * 1958 - *Chroniques algériennes, Actuelles III, 1939-1958*
- * 1962 - *Carnets I, mai 1935-février 1942*
- * 1964 - *Carnets II, janvier 1942-mars 1951*
- * 1989 - *Carnets III, mars 1951-décembre 1959*

bron: Wikipedia

DE VREEMDELING – L'ÉTRANGER

In 1942, in volle oorlogstijd, verschijnt het romandebuut 'De vreemdeling' ('L'Étranger') van de Frans-Algerijnse Albert Camus. Het hoofdpersonage van deze klassieker uit de wereldliteratuur heet Meursault, een Algerijn van Franse afkomst. Op de dag dat zijn moeder sterft, neemt hij de bus van Algiers naar het bejaardentehuis. Als hij later die dag op het strand verzeilt, schiet hij een man dood. Het kwam door de zon, zal hij later verklaren. Verdere uitleg lijkt hij overbodig te vinden. Ook tijdens zijn proces. Zich fatsoenlijk verdedigen, spijt betuigen, zich aanpassen aan de normen van de maatschappij: het is niet aan Meursault besteed. Hij eindigt in de gevangenis waar hij onverschillig zijn executie afwacht.

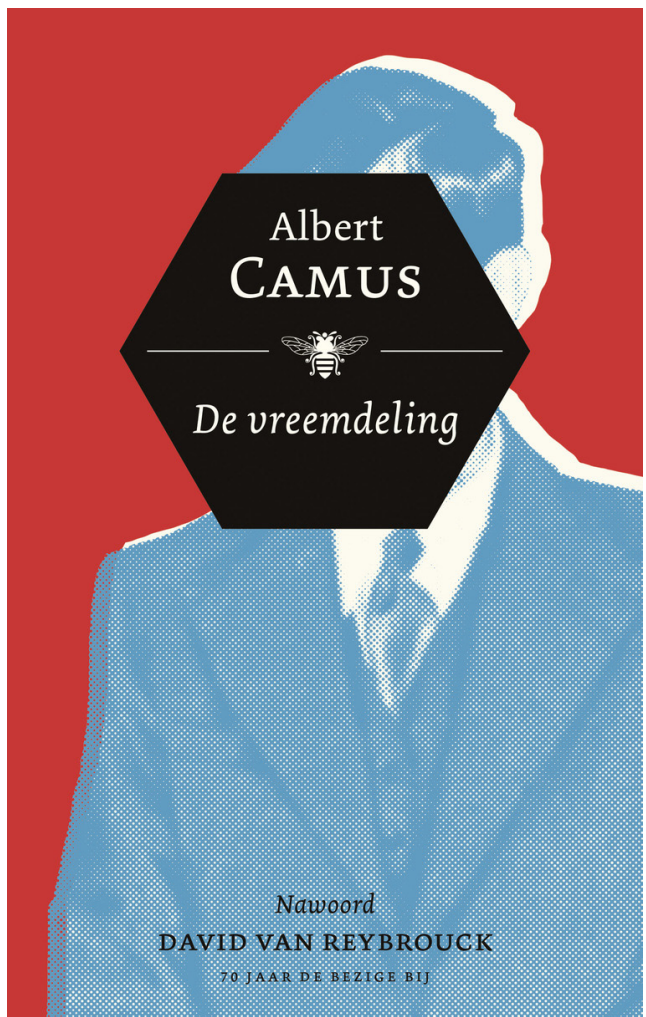
Hoewel Meursault in eerste instantie bij de lezer overkomt als een koppig en onverschillig mens, beseft de lezer na verloop van tijd dat hij allesbehalve een onrechtvaardig of immoreel man is. Meursault begrijpt niet waarom mensen zich anders willen voordoen, of zelfs glashard liegen, om een bepaald lot te ontlopen. Hij omarmt dat soort van rechtvaardigheid als argument om geen berouw te tonen en vindt zich daarom in wezen net een held die niet plooit voor de door de maatschappij opgelegde attitudes.

In 1967 wordt deze existentialistische fabel verfilmd door Luchino Visconti met Marcello Mastroianni in de hoofdrol.

De eerste bekende zin(nen): *“Vandaag is moeder gestorven. Of misschien gisteren, ik weet het niet.”*

'De vreemdeling' van Albert Camus is verschenen bij De Bezige Bij, naar aanleiding van de 70ste verjaardag van de uitgeverij met een nieuwe nawoord door David Van Reybrouck.

bron: <http://cobra.canvas.be/cm/cobra/boek/1.2152042>

DE VREEMDELING – L'ÉTRANGER

ANALYSE DOOR DIRK LEYMAN

COBRA'S RECYCLEZER DIRK LEYMAN HERLAS 'DE VREEMDELING' VAN CAMUS.
ZIJN ANALYSE (GEMAAKT IN NOVEMBER 2013):

Filosoof van de onverschilligheid of wanhopig humanist? Albert Camus dubde voortdurend over de absurditeit van het bestaan. In zijn klassieker *'De vreemdeling'* overheerst een onthecht soort nihilisme. De stijl is kaal en ongepolijst. Toch blijft het boek een bittere leeservaring, vindt recyclezer Dirk Leyman.

Er is veel dat kan bijdragen tot **mythevorming**. Maar wanneer je als beroemd schrijver-filosoof en existentiële icon om het leven komt bij een dom auto-ongeluk, amper drie jaar nadat je de Nobelprijs Literatuur hebt gekregen, ja, dan is het hek helemaal van de dam. Op 4 januari 1960 was het lot Camus niet welgezind. In nooit opgehelderde omstandigheden belandde de Facel Vega van zijn vriend Michel Gallimard aan hoge snelheid tegen een plataan op de Route Nationale 5, ten zuiden van Fontainebleau. Passagier Camus was op slag dood. Ironisch detail: aanvankelijk zou Camus met de trein terugkeren naar Parijs, een reis waarvoor hij al het spoorbiljet op zak had. Op het laatste nippertje vervoegde hij zich bij zijn boezemvriend. Bovendien had hij in diverse geschriften meermaals gealludeerd op de absurditeit van een dodelijk auto-ongeval.

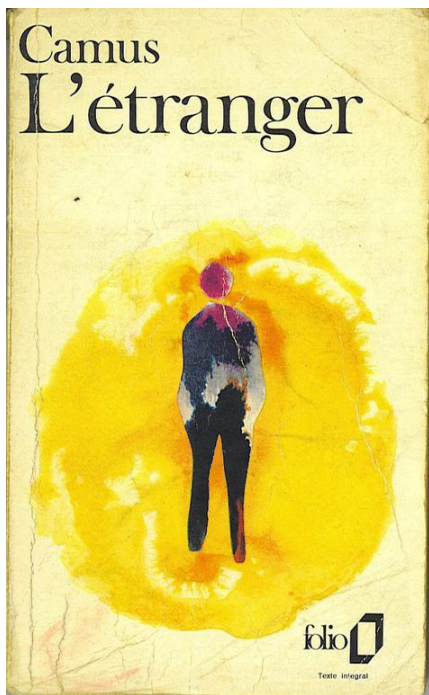
ABSURDISTISCHE KIJK OP HET LEVEN

Intellectueel Frankrijk bleef in shock achter en in de jaren zestig en zeventig laaide de belangstelling voor zijn leven pas helemaal hoog op. Toen ontdekte men ook dat Camus – met zijn Humphrey Bogartlook, eeuwige Gauloise in de mondhoek en in regenjas verschanste opgetrokken schouders – een moedig intellectueel was. Een man die, ondanks zijn contradicties en zijn absurdistische visie op het leven, toch ook het engagement predikte. Net omdat het leven zinloos was en zelfmoord het enige 'filosofisch probleem', konden we ons maar beter gracieus verzetten tegen onrechtvaardigheid en ideologische scherp-slijpers die tot uitwassen aanleiding gaven: "*Het is beter rechtop te sterven dan op de knieën te leven*", zo vond Camus. Het leven is wel degelijk waard om geleefd te worden. Dat er een schisma ontstond met Jean-Paul Sartre over het communisme, waarvan hij in *'De mens in opstand'* (1951) de humanitaire schaamlapjes én gewelddadige trekjes had gehegeld, verbaast niet helemaal. Frankrijk worstelt – nu, bij de honderdste geboortedag van de schrijver – nog steeds met de nalatenschap van Camus, zo bewijzen de vele speciale nummers van magazines, waar pro en contra deskundig worden afgewogen. En dat Camus nooit de onafhankelijkheid van zijn geboorteland Algerije verdedigde tijdens de burgeroorlog, is hem in sommige kringen flink kwalijk genomen.

De lucide schrijver-filosoof had bij zijn dood een palmares om van te duizelen. Camus – combattief en sceptisch tegelijkertijd – was de auteur van tijdloze, ingetogen meesterwerken als het strak geschreven *'De vreemdeling'* (1942), het allegorische *'De pest'* (1947) en *'De val'* (1956, waarin een Parijse advocaat op de Amsterdamse Wallen zijn zonden opbiecht en zijn verleden wil overdoen). Groot in omvang was zijn romaneuvre niet. Maar hij schudde ook de kussens op met baanbrekende essays als *'De mythe van Sisyphus'*, een bespiegeling over de zinloosheid van de herhaling in het leven. En hij maakte naam met toneelstukken als *'Caligula'* en *'De rechtvaardigen'*. Postuum verscheen in 1994 de onafgewerkte roman *'Le premier homme'*, het autobiografische relaas van zijn Algerijnse jeugd. "*Mijn hele oeuvre is ironisch*", noteerde Camus in 1950 cryptisch in zijn *Carnets*, waarmee hij er de ernst van wilde ondermijnen, al kun je Camus moeilijk een humoristisch schrijver noemen.

ONGENADIGE ZON

Zijn romandebuut *'L'Étranger'* (1942) zag in volle oorlogstijd het licht, vrijwel gelijktijdig met *'De mythe van Sisyphus'*, maar in feite had Camus al in 1940 een eerste versie afgewerkt. *'De vreemdeling'*, onlangs opnieuw vertaald bij De Bezige Bij door Peter Verstegen, is Camus' beroemdste boek en door zijn bescheiden omvang ook erg populair bij Franse scholieren. Ruim 6,7 miljoen stuks zijn er in pocketvorm over de toonbank gegaan. Ik herinner me de ijle kilheid én schijnbaar makkelijke leesbaarheid van *'L'Étranger'*, toen ik de roman voor het eerst in de Franse les kreeg voorgeschoteld. Het is en blijft een onbehaaglijk stemmend boek, waarin het hoofdpersonage, de *pied-noir* Meursault, het leven compleet onthecht en afstandelijk tegemoet treedt. De dood van

zijn moeder raakt hem nauwelijks, de liefde van zijn vriendin evenmin en wanneer hij op het strand een Arabier doodschiet, laat hij zich in het proces gewillig naar het executiepeloton leiden, zonder zich te verantwoorden of te verdedigen. Meursault beschouwt zijn gedrag als een vreemde rebellie tegen de samenleving, het omarmen van 'een tedere onverschilligheid' én toch ook een bizarre revolte tegen de dood.

De openingszinnen van *'De vreemdeling'* zetten meteen de toon: *"Vandaag is moeder gestorven. Of misschien gisteren, ik weet het niet."* Het lijkt Meursaults koude kleren niet te raken, haar dood is een hobbeltje in zijn vlakke leven, dat hij vaak rokend, op bed zittend, starend of mechanisch werkend op kantoor doorbrengt. Vervelend dat hij naar de begrafenis moet, onder de loden zon, en daar bijna een zonnesteek oploopt. De zon is trouwens een alomtegenwoordig motief in *'De vreemdeling'* en ze is ongenadig: *"Overdag maakte het zonlicht waar het landschap van trilde dat het er onbarmhartig en neerdrukkend uitzag."* Verder maakt Meursault liever zo weinig mogelijk woorden vuil aan de dood van zijn moeder. Is het Meursaults onkunde om er mee om te gaan, vraag je je af?

'CRIMINEL AU HASARD'

Maar in de volgende hoofdstukken wordt duidelijk dat Meursaults attitude er een is van koele afwezigheid, al is hij niet ongevoelig voor lichamelijke en zintuiglijke sensaties. Voelt hij liefde voor zijn vriendin Marie? Nee, als ze ernaar vraagt, geeft hij grif toe dat dit niet het geval is. Toch is hij beleefd en zelfs behulpzaam als zijn burens hem een gunst vragen en hij knoopt een vreemd soort vriendschap aan met Raymond, de man met de losse handjes en de bokseersneus, die 'van vrouwen leeft': *"Hij is niet erg populair. Maar hij maakt vaak een praatje met me en soms komt hij even langs omdat ik naar hem luister. Ik heb trouwens geen enkele reden om niet met hem te praten."* Voor Raymond schrijft hij zelfs een brief, zodat die wraak kan nemen op zijn ex-vriendin. Een moreel standpunt innemen over het twijfelachtige machogedrag van Raymond, dat zelfs de politie alarmeert, doet Meursault niet. Hij getuigt zelfs dat het meisje Raymond had 'belazerd'. Maar wanneer de broer van Raymonds ex-vriendin, een Arabier, met een paar vrienden het pad kruisen van Raymond en Meursault, voel je dat er dreiging in de lucht hangt. Camus gebruikt op dat moment technieken uit de hard-boiled Amerikaanse literatuur (denk aan Dashiell Hammett en Raymond Chandler) om naar het noodlottige voorval op het strand toe te werken. Daar schiet Meursault in zijn eentje een van de Arabieren met vijf kogels neer, nadat die hem met een mes had bedreigd en er eerder een schermutseling was met Raymond. Is het zelfverdediging of niet? Of is Meursault een 'criminel au hasard'? Opnieuw wijst Camus de 'enorm hete adem' van de zon als medespeler aan. *"Het leek me of de hemel zich over zijn volle lengte opende om vuur te laten regenen. Mijn hele wezen spande zich en mijn hand verkrampde om de revolver."* In het daaropvolgende proces toont Meursault geen berouw en wijst hij de hitte aan als verklaring voor zijn gedrag. Merkwaardig ook: hoewel vrouwen een secundaire rol spelen in de roman, zijn ze wel de katalysator van het drama in het boek. De onderzoekers ontdekken verder dat Meursault 'blijk had gegeven van gebrek aan gevoel' op de dag dat moeder begraven werd. *"Een man ter dood veroordeeld omdat hij niet geweend heeft op de begrafenis van zijn moeder"*, zo is de roman al eens al te lapidair samengevat.

Meursault voelt zich 'thuis in zijn cel', zijn leven komt er niet onbehaaglijk tot stilstand, al is er de moeilijk te stillen begeerte naar vrouwen en het verbod om te roken. *"Afgezien van deze ergernis was ik niet al te ongelukkig. De hele kwestie was (...) hoe de tijd door te komen."* Hij graaft in zijn herinneringen en er gaat een vreemde bekoring en schoonheid uit van deze pagina's. Tijdens het proces wordt doorgeboemd over toeval, voorbedachte rade en onverschilligheid. Meursault ondergaat het en maakt zich klein, een mensenleven is ten slotte niet meer waard dan dat van een mier: *"Ik had op een bepaalde manier geleefd en ik had op een andere kunnen leven."* Hij is niet wanhopig, maar overdenkt zijn situatie tot op het bot. Tot hij een woedeaanval krijgt bij het gezemel van de aalmoezenier met zijn zekerheden over God.

LAMLENDIG ONVERSCHILLIG

“Meursault is geen bijzonder goed mens, maar ook geen bijzonder slecht mens. Hij is alleen maar lamlendig onverschillig. Daarvan is niet enkel de man die hij doodschoot het slachtoffer, maar vooral hijzelf”, schreef filosofe Alicja Gescinska daarover onlangs treffend in De Morgen. Is Camus’ Meursault ook niet enigszins verwant aan Herman Melvilles nee-zegger Bartleby? Meer dan ooit viel me op hoezeer Michel Houellebecq in zijn eerste boeken als ‘*Extension du domaine de la lutte*’ – met zijn afstandelijke, scherp waarnemende buitenstaanders – in de leer ging bij Camus.

“Een roman is geen filosofie in de praktijk”, zo constateerde Camus ooit. Toch voelt ‘*De vreemdeling*’ onmiskenbaar nog steeds aan als een *roman à thèse*. Er is ook veel gezegd over de stijl van Camus: zijn ‘*écriture blanche*’, kaal en uitgepuurd, maar ook soms rafelig, alsof hij fraaie formuleringen opzettelijk uit de weg gaat. Roland Barthes omschreef ‘*De vreemdeling*’ ooit “als een boek zonder stijl, dat toch goed geschreven is.” Het is de stijl van de afwezigheid, van de neutraliteit, die het gefragmenteerde bewustzijn van Meursault weerspiegelt, een wereld waarin vrijwel niets van belang is. Sartre noteerde zelfs dat “elke zin uit *L’Etranger* een eiland” is. Je kunt je aanvankelijk ergeren – zoals mij weer overkwam – aan die bijna transparante, onopvallende taal van Camus (die beslist eleganter kon schrijven, zoals hij elders bewees). Toch besef je gaandeweg: zo en niet anders moest ‘*De vreemdeling*’ op papier worden gezet.

bron: <https://recyclezer.cobra.be/2013/11/22/albert-camus-%E2%80%93-de-vreemdeling/>

FILOSOFIE

ABSURDISME & EXISTENTIALISME

“Er is maar één ernstig filosofisch probleem: de zelfmoord. Oordelen of het leven wel of niet de moeite waard is geleefd te worden, is antwoord geven op de fundamentele vraag van de filosofie.”

“Voorheen was het de vraag of het leven zin moest hebben om geleefd te worden. Nu wordt het duidelijk dat, in tegendeel, het des te beter geleefd wordt wanneer het leven géén zin heeft.»

Albert Camus is de filosoof van het absurde. In *‘De mythe van Sisyphus’* omschrijft hij het als ‘de eerste van mijn waarheden’. Maar niets is op zichzelf absurd. **Het is de confrontatie tussen de rationele mens en de onzinnige stilte van de wereld die het absurde voortbrengt.** Volgens Camus heeft het leven van zichzelf geen zin. Daarom botst de mens, die eenheid en helderheid zoekt in de wereld, op de muren van het absurde. De wereld zwijgt hem toe. De mens is vanwege zijn redelijkheid geen onderdeel van de wereld, zoals een boom of een kat dat wel is, maar staat er tegenover. Tegelijkertijd vormt juist het absurde de verbinding tussen de mens en de wereld, waardoor de tweedeling in een bijzondere driedeling verandert. Is het mogelijk voor de mens om in die absurde wereld een wijs en zelfs gelukkig leven te leiden?

Camus verwerpt de oplossingen van talloze existentialistische denkers voor deze benarde situatie en zegt dat ze het onredelijke vergoddlijken. Voor hem komt het aan op verzet, vrijheid en passie. ‘Het absurde vereist dat men er niet mee instemt.’ De mens moet in opstand komen tegen zijn hopeloze omstandigheid, want uit de hoop komt al het menselijke ongeluk voort. Het is daarom beter om niet te hopen.

Door niet te hopen onderscheidt de absurde mens zich van de suïcidale mens. Zowel zelfmoord als hoop zijn slechts pogingen om aan het absurde te ontsnappen. Het is vluchtgedrag en Camus wil juist dat we tegen het absurde in opstand komen, in plaats van het te ontwijken.

Ten tijde van *‘L’Homme révolté’* brak Camus volledig met het existentialisme en stelde hij dat de mens een vaststaande natuur bezit. Zijn humanistische en liberale atheïsme blijft echter overeind en hij blijft pleiten voor solidariteit en gemeenschapszin.

bron: <https://www.filosofie.nl/albert-camus.html>

MYTHE, HET ZELF EN VERVREEMDING | OPSTAND EN DE MENS

CAMUS: OVER DE MODERNITEIT DIE NOOIT VOORBIJGAAT.
HET ABSURDE, DE OPSTAND EN DE 'EXPÉRIENCE-LIMITE'
MAART 2013 — JELLE VERSIEREN

Uitgeverij Pelckmans besloot een essaybundel van Weyembergs bijdragen over Camus uit te geven met de titel *'Camus. De filosoof en de romancier'*. Weyembergs staat reeds jaar en dag bekend als een autoriteit betreffende deze filosoof en romancier. Het boek tracht een overzicht te geven betreffende de themata in Camus' uitgebreide oeuvre. Vervreemding en opstand zijn twee zeer aanwezige concepten binnen de moderne filosofie. In deze vermeende postmoderne tijden wordt de nadruk gelegd op het eindeloze verschil en de mogelijkheid tot zelfcreatie van het eigenbeeld. Vervreemding en opstand tegen wat buiten het subject ligt, is daarom ook weinig populair. Vermits het verwijst naar de fundamentele gebreken in onze samenleving als geheel. Maar **zoals Weyemberg aantoont, blijven Camus' verkenningen in de sociale existentie van de mens een permanente toetssteen over de condities van het mens-zijn.**

Weyemberg is niet alleen onderlegd in het toegankelijk maken van Camus' boekdelen. Reeds in *'Albert Camus ou la mémoire des origines'* (1998) toonde hij aan dat zijn kennis over **Nietzsche en Hegel** extensief is. Het is dan ook geen toeval dat hij Camus plaatst binnen deze filosofisch-historische tradities. Tevens beschouwt hij Sartre als een belangrijke contextuele factor in het afbakenen van zijn eigen doelstellingen. Tenslotte analyseert hij Camus' hedendaagse relevantie doorheen het prisma van Arendt en Rorty. Weyemberg zal wel steeds benadrukken dat Camus Nietzsches 'leven na de dood van god' wil doordenken en radicaliseren door de Duitse filosoof te positioneren tegen hemzelf. Uit Nietzsches vitalisme, relativisme en zijn scepsis tegenover een Kantiaanse antropologie scheidt Camus een klassiek-Grieks waardenstelsel en een quasi-naturalisme.

Het boek bevat enkele hoofdstukken uit *'Albert Camus ou la mémoire des origines'* om in te schatten welke bijdrage Weyemberg heeft geleverd aan een beter inzicht in de vraagstelling van Camus. Deze tekst heeft niet de bedoeling om een complete weergave te zijn van alle bewandelende wegen. **Ik beperk mij tot drie thema's die specifiek betrekking hebben tot de moderniteit en zijn uitdagingen. Camus geeft ons complementaire mogelijkheden om een graad aan aanvaarding van mens-zijn te bereiken en tegelijkertijd zet hij ons steeds aan een gegeven situatie aan te vechten.**

MYTHE, HET ZELF EN VERVREEMDING

'De mythe van Sisyphus' is meer dan welk ander boek uit het oeuvre van Camus een verhandeling over Nietzsche en zijn notie van de Übermensch als degene die op persoonlijk vlak de eeuwige cyclus van de dood kan accepteren en de eigen lotsbestemming kan creëren. Maar Camus zal een nieuwe insteek verzinnen. **De zelfcreatie van het persoonlijk lot, het eindeloze proces van de zelf-schepping in een contingente realiteit, kan alleen maar bestaan binnen een spanningsboog van het vinden van het persoonlijk geluk en de participatie van het zelf in de externe wereld. Deze spanningsboog is bij het maatschappelijk ontwikkelingsproces van de moderniteit op de achtergrond geraakt. Het persoonlijk geluk verwordt een narcistische zoektocht naar onmiddellijk genot en zingeving, dat verpakt en vermarkt zijn weg vindt in yoga-classes, datingbureaus en 24/24 dienstverlening. Het publieke wordt beperkt tot het propageren van de eigen levensstijl en subcultuur.** Geen wonder dat 'ethisch consumeren' verheven wordt tot een publieke zaak ter verwording van een betere maatschappij. Een rustig geweten kan gekocht worden via de marketingstrategie van de Lidl, elke twitter-tweet zorgt voor een extra rantsoen voor elke hulpbehoevende. Deze situatie kan beschouwd worden als een cynisch doch vrolijk nihilisme (wat niet in verband staat met de 'vrolijke' wetenschap van Nietzsche). Toch kan deze levenswijze allesbehalve worden beschouwd als een hedonisme. De taal- en cultuurfilosoof Barthes liet zich ontvallen dat de geschiedenis van het denken een geschiedenis is van het taboe om het hedonisme te bewieroken. Hij heeft nog steeds volkomen gelijk. Dit narcisme heeft als kern de wil tot regulatie. Een consument koopt een pakket aan regulerende mechanismen dat complementair is aan de eisen van het laatkapitalisme. Op deze manier wordt op vrijwillige basis een zichtbare en solide structuur aangebracht aan de zoekende consument.

De keuze van een non-keuze brengt wel valse onzekerheid met zich mee. Het christendom mag dan wel rondwalen in niemandsland, maar delen van haar slavenmoraal zijn hierom niet verdwenen. Het ascetisme van de kleinburger is evenzeer een keuze met een diepe narcistische ondertoon. Zoals reeds Brel beschreef, een Vlaamse vrouw zoekt een man op twintig en wil een kind op vijftwintig, maar vergat toe te voegen dat ze valium slikt op haar dertig. Niettemin doet de oedipale idylle het nog steeds bijzonder goed als hoogste statussymbool. Sociale netwerksites, kranten en magazines zijn overstelpt van continue reproductie van foto's genaamd 'moeder met kind'. Een artistieke piëteit zal het nooit worden. Deleuze beschreef dit als een proces van 'decoderen/deterritorialiseren' en 'hercoderen/herterritorialiseren', waarbij de schijnbare losgebroken stroom van verlangen wordt gefixeerd in een afgebakend sociaal veld.

Wat is de keuze van Camus? Indien blijkt dat ons modern handelingspatroon gebaseerd is op macht en utiliteit, en niet op vrijheid, dan vloeit hieruit voort dat alle oude ideeën over een metafysische essentie of eindpunt illusies blijken te zijn. **Het is een absurd bestaan, een 'vivre sans appel', waarbij een nihilistische attitude om de hoek loert. Dit knagend gevoel, aldus Camus, kan een positieve invulling krijgen wanneer het absurde consequent wordt doorgedacht.** Elk maatschappelijk tijdperk kent bepaalde preferenties dat aanleiding geeft tot systeembevestigend denken. **Het consequent doordenken van het absurde brengt de eindigheid en de historiciteit van een maatschappij en haar subjecten aan het licht. Deze eindigheid is de bron van vrijheid om nieuwe paden te bewandelen.** Er heerst dus een spanning tussen het gebrek aan metafysische hoop binnen het systeem, bijvoorbeeld het godsbeeld als normativiteit, en de overgave aan een nihilistische wanhoop. Beide opties verwerpen is voor Camus een eeuwige bron van vitaliteit.

Camus is hierbij doordrongen van de filosofische notie van de '*expérience-limite*'. Artaud en Bataille, twee avant-garde denkers, hebben met deze term het belang van de Nietzscheaanse visie op de poreuze grens tussen waanzin en het extreem doordenken willen onderstrepen. **De mens kan alleen zichzelf herscheppen wanneer hij de durf heeft om de uiterste grenzen van het systeemdenken af te tasten.** Artaud beseft dit na jarenlang elektroshocks te hebben ondergaan tijdens zijn psychotherapeutische opsluiting. Wat maatschappelijk werd aanzien als waanzin, was voor hem de meest diepe vorm van opgelegde pijn. Bataille herschreef de geschiedenis van de tegenstelling tussen Eros en Thanatos, waarin hij via illustraties en foto's aantoonde dat de mens verdacht veel genot vond in extreme ervaringen met de dood. De '*expérience-limite*' verkreeg een nieuwe inhoud in de geschriften van Blanchot, Foucault en Camus. Blanchot doordacht het feit dat achter elke connectie tussen woord en reëel object zich een verborgen, ongekende geschiedenis schuilhoudt. Maar het verborgene moet de innige eenheid van Leven/Dood aantonen. Op deze manier is Camus' notie van het absurde als het consequent doordenken van wat eenmaal draait rond leven en dood tevens een *expérience-limite*. Dat wat ons in het duister heeft gehuld, maakt ons plots blind voor de angst van de eindigheid.

OPSTAND EN DE MENS

Camus, in zijn persoonlijk debat met Sartre over de actuele waarde van Hegel en de methode van de dialectiek, ontkende de conceptuele beweging als reële beweging van de '*Aufhebung*'. Dialectiek kan alleen bestaan door de spanning tussen twee zaken. Het reële is, zo stelt Camus, een ondoorzichtig en onaf proces, waarin het subject de drang heeft om een fictieve harmonie te zoeken. Camus zoekt een alternatief in de zelscheppende mythe van een voortdurende veranderende subjectiviteit, wat de ogenschijnlijke steriliteit van het reële kan kleur geven. Deze mythe van het zelf is pas mogelijk wanneer iemand beseft dat het een eeuwige herhaling van de zelf-creatie inhoudt. In metaforische taal: de steen die Sisyphus steeds de helling moet oprollen.

Tegelijkertijd ligt de notie van opstand Camus nauw aan het hart. Voor hem is trouw blijven aan de initiële reden van een opstand van het grootste belang. **Camus keert zich tegen Hegel omdat deze geen oplossing ziet in de eeuwige strijd tussen meester en slaaf, maar wel een hoop heeft op een uiteindelijke wederzijdse erkenning tussen beide. Camus keert zich ook tegen Nietzsche, vermits hij weinig begrip heeft voor de onderdanige situatie van de slaaf.** Nietzsche veracht de slaaf omdat deze gedreven wordt door een ressentiment tegenover de meester. Camus poogt opnieuw een spanningsboog te creëren, ditmaal tussen Hegel en Nietzsche. Enerzijds bevestigt Camus dat de opstand voortkomt uit een fundamenteel verzet tegen de fundamentele ongelijkheid en hardheid van het reële. Anderzijds kan dit alleen maar worden bereikt indien de hardheid en lijden worden geaccepteerd. De slaaf moet tevens een meester zijn: in het lijden moet de slaaf zich plaatsen boven het lijden om zichzelf te aanzien als een actieve factor van het leven in zijn algemeenheid. **Alleen het heden en de strijd binnen het heden is relevant, waarbij de opstand de steeds wederkerende hergeboorte van de initiële reden tot verzet koppelt aan de aanvaarding van het onrecht.**

Een opstand kan alleen plaatsvinden wanneer de mens zichzelf aanziet als mens. **Camus keert tevens terug naar de Kantiaanse, antropologische vraag ‘Wat is de mens?’.** Camus geeft twee antwoorden. Enerzijds stelt hij dat de mens steeds een relatie tot zichzelf heeft. Anderzijds bezit hij een relatie tot de wereld. Enerzijds heeft de mens zichzelf tot doel om op die manier elke vorm van veroordelende metafysica te kunnen afzweren. Anderzijds informeert de relatie tot de wereld de mens over de onvolmaaktheid van het reële. **Opnieuw voelt de mens het absurde van de situatie en de onmogelijkheid tot ontsnappen. Camus roept daarom op om in volle intensiteit te leven in deze eindige-eindeloze situatie.** Zowel de relatie tot zichzelf als de relatie met het reële bezit de absurde kwaliteit. Wanneer een mens dit doordenkt, komt een eenvoudige waarheid aan het licht: de mens kan alleen voor zichzelf een mens zijn wanneer hij de ander als mens aanziet. **De mens komt in opstand wanneer enerzijds het onrecht binnen een relatie tussen mensen onaanvaardbare kwaliteiten heeft. Anderzijds drijft deze relatie op een elementair gevoel van solidariteit.** Deze spanning maakt dat het subject steeds de wereld als spiegel gebruikt voor een bevestiging van eigenwaarde, alsook waarde geeft aan zijn medemens. ‘Ik kom in opstand, dus wij zijn.’

Ondanks alle mythevorming over de terecht opgemerkte verschillen tussen Camus en Sartre, heeft deze laatste in zijn essays over het antisemitisme gewezen op het feit dat alleen een gebrekkig mens, met de woorden van Evelyn Waugh ‘*a half-person, a shadow*’, de haat tegenover een mens in een slavensituatie kan ideologiseren tot een manier van denken en leven. Dit is het verborgen, donkere geheim van bepaalde modernistische politieke stromingen. En dit is de reden waarom opstand steeds onvermijdelijk zal zijn.

REFERENTIES

- * Maurice Blanchot, *The Infinite Conversation*,
University of Minnesota Press, Minneapolis, 2003 [1969]
- * Albert Camus, *Le Mythe de Sisyphe. Essai sur l'absurde*,
Gallimard, Paris, 1942
- * Albert Camus, *L'homme Révolté*,
Gallimard, Paris, 1951
- * Jean-Paul Sartre, *Anti-Semite and Jew*,
Schocken Books, New York, 1995 [1944]

bron: <http://www.dewereldmorgen.be/blogs/jelle-versieren/2013/03/20/camus-over-de-moderniteit-die-nooit-voorbijgaat-het-absurde-de-opst>

Jelle Versieren is economisch historicus verbonden aan de Universiteit Antwerpen, Centrum voor Stadsgeschiedenis

ALBERT CAMUS, DE BESTE FRANSMAN

DE STANDAARD — CHAMS EDDINE ZAUGUI — 4 APRIL 2017

DE VERRIJZENIS

CHAMS EDDINE ZAUGUI

ALBERT CAMUS,
DE BESTE FRANSMAN

Voor de Franse schrijver Albert Camus was het leven voorbij in een vingerknip. Het ene moment zat hij te praten met zijn uitgever en vriend Michel Gallimard. Het andere moment begon de wagen te slingeren en kwam tegen een boom terecht. Het was geen fraai tafereel. Gallimard overleed na enkele dagen, de 46-jarige Camus was op slag dood. De stilte die de Franse schrijver in de laatste jaren van zijn leven had opgezocht – moe van de media-aandacht en de hatelijke kritieken – werd definitief op 4 januari 1960.

Voor de meeste mensen is Camus vandaag niet veel meer dan een naam die enkele woorden en beelden oproept. Misschien denk je aan zijn roman *De vreemdeling*. Aan de term 'existentialisme'. Of aan de bekende zwart-witfoto van Henri Cartier-Bresson: Camus met rechtopstaande mantelkraag, zelf gerolde sigaret tussen de lippen, zijn golvende haren naar achteren gekamd. Het is de prijs van de dood. Hoe bekend je ook was: je wordt een flard, een herinnering.

Kon ik hem maar opnieuw tot leven wekken. Jean-Paul Sartre mag dan in de jaren 50 en 60 de zon geweest zijn waar andere intellectuelen hun banen rond trokken, Camus was de meer kritische, autonome denker. In een tijd waarin de Franse intellectuele beau monde vanuit een romantisch ideaal van betrokkenheid het communisme omarmde en het geweld van onafhankelijkheidsstrijders steunde, blonk Camus uit in intellectuele zelfbeheersing. Zijn talent lag niet in antwoorden geven maar in vragen stellen. De wereld was te complex en de mens te feilbaar om ergens zeker van te zijn. Camus wilde mensen aan het twijfelen brengen, ongemakkelijk doen voelen, aanspreken op hun verantwoordelijkheid. Het maakte hem niet populair. Maar populariteit was niet zijn drijfveer. Camus probeerde geen intellectuele goeroe te zijn, hooguit een inte-

gere morele stem. Het is een stem die we vandaag, in een erg gepolariseerde en in ideologische stammen opgedeelde wereld, te weinig horen.

De manier waarop sommige opinie-makers tegenwoordig politiek geweld verheerlijken, zou Camus zeker choqueren. Wellicht bewijs ik hem geen dienst door hem uit de doden terug te roepen. Hij gruwde van geweld. Tijdens de Algerijnse onafhankelijkheidsoorlog in de jaren 50 veroordeelde hij zowel het geweld van de Franse overheid als dat van de Algerijnse nationalisten. Alle betrokken partijen maakten zich volgens hem schuldig aan terrorisme en terreur. Misschien sympathiseerde hij nog het meest met de onderdrukte Algerijnse bevolking, maar begrip betekende nooit goedkeuring of vergiffenis. Hij vond politiek geweld moeilijk te rechtvaardigen, hoe noodzakelijk het ook leek. De aanslagen van 22 maart zou hij verderfelijker vinden, uiteraard. Maar de dood van onschuldige burgers door coalitiebombardementen in Irak evengoed. Daar moest volgens Camus de focus liggen: bij de slachtoffers, niet bij een politiek of ideologisch kamp waar rond een gevaarlijke zweem van eigen gelijk hangt.

Hannah Arendt overdreef niet toen ze zei dat Camus de 'beste man van Frankrijk' was. Hij vertegenwoordigde de beste soort intellectueel die er is: kritisch, ontwapenend eerlijk, bescheiden, moreel. 'Ik spreek voor niemand,' zei Camus in zijn laatste interview, een maand voor zijn dood. 'Ik vind het al moeilijk genoeg om mijn eigen woorden te vinden. Ik gids niemand: ik weet niet of nauwelijks welke weg ik op ga.' Wat een man. Zijn leven een ode aan het grillige, complexe menselijke bestaan. Ik kan me moeilijk iemand voorstellen die geschikter is voor deze tijd. Want het laatste wat we nodig hebben, is een zoveelste profete die weet hoe het allemaal zit en wat we moeten doen.

Daar moest volgens Camus de focus liggen: bij de slachtoffers

Albert Camus.

© Henri Cartier-Bresson/magnum

Chams Eddine Zaougui is arabist en auteur van 'Dictators. Een Arabische geschiedenis'. In de rubriek **De verrijzenis** zoeken we elke dag van de paasvakantie een goede reden om iemand uit de dood te laten opstaan.

EXTRA

LEZING DOOR JEROEN THEUNISSEN (DICHTER EN ROMANCIER) OVER ALBERT CAMUS

DECEMBER 2013

Onderstaande lezing Over Albert Camus gaf ik op 8 december 2013 in filosofiehuis 'Het zoekend hert', in samenwerking met deBuren. **De lezing is ook als podcast te beluisteren op de website van deBuren.** Op maandag 3 februari gaf ik over hetzelfde onderwerp een interview in Het vrije woord, gastprogramma van de Humanistisch Vrijzinnige Vereniging.

CAMUS IN HET PANTHÉON

Ik ben bijzonder vereerd dat u mij hier hebt uitgenodigd om de lezingenreeks over Albert Camus af te sluiten. De vorige drie lezingen heb ik niet bijgewoond. Ik hoop dus maar dat ik in staat ben, iets nieuws toe te voegen. Daarbij wil ik op voorhand toch even het volgende benadrukken: ik ben geen academicus, geen geleerde professor doctor of *professor doctor emeritus*. Mijn lezing zal minder erudiet zijn, vrees ik. Maar misschien wel persoonlijker. Ik ben een eenling, een beetje een vrijbouter zelfs, ik sta buiten enig instituut, ben alleen maar iemand met een kamer vol boeken en een hoofd waarin enkele grijze cellen zitten, die probeert zijn nieuwsgierigheid en verwondering, zijn woede en verontwaardiging in verhalen en soms een gedicht of een lezing te gieten, en hoopt dat die verhalen, gedichten, lezingen een publiek vinden, mensen raken en hen waar mogelijk ook aan het denken zetten. Maar niet alleen omdat ik als kleine zelfstandige mijn brood moet verdienen en bovendien als kleine narcist mijzelf graag bezig hoor, ben ik blij dat u mij hebt uitgenodigd, maar ook omdat in het andere geval, **als u alleen academici had gevraagd, het gevaar had bestaan dat Albert Camus behandeld zou zijn als ernstig filosoof en diepzinnig denker, als de existentialistische tegenpool van Sartre, minder groots maar charmanter, minder geniaal maar eerlijker en menselijker. Camus heeft zichzelf nooit in de eerste plaats als een denker beschouwd, en al helemaal niet als een existentialist, maar zag zich als een schrijver, een kunstenaar, weliswaar een die ook de tijd nam om na te denken over wie hij was en wat hij deed, niet een kunstenaar die zomaar wat knutselde, maar evenmin een filosoof.** Hij heeft hierover zelf opgemerkt: *'Je ne suis pas un philosophe. Je ne crois pas assez à la raison pour croire à un système. Ce qui m'intéresse, c'est de savoir comment il faut se conduire.'*

Camus zoekt hoe hij als mens moet leven, in zijn kunst en in zijn literaire en filosofische werk. Zijn kunst is integraal deel van zijn leven, hij zou niet zonder kunnen leven, zegt hij in zijn Nobelprijzrede. Er is een verschil met Sartre. Ik denk dat Sartre harder werkte dan Camus en dat hij slimmer was (hij heeft het trouwens ooit zelf, halfdronken, tegen Camus gezegd: *'Je suis plus intelligent que toi, hein? Plus intelligent'*). Maar het is tegelijkertijd ook tekenend dat in Camus' exemplaar van *'L'être et le néant'*, schijnt het, de potloodlijntjes ergens rond pagina honderd ophouden. Hij verloor – net als ik overigens – bij Sartre zijn interesse. Voor deze lezing heb ik een titel gekregen. Ik herinner me niet meer goed hoe het gegaan is, maar het is in ieder geval niet een titel die ik zelf heb gekozen: *De toekomst van de opstandige mens*. Over de mogelijkheden van een kunstzinnig denken en zoeken. Excuseer, maar dat is nogal een gedrocht. Ik heb mijn lezing *'Albert Camus'* genoemd, meer niet. Deze lezing heb ik evenzeer voor mezelf geschreven als voor u. **Ik heb onderzocht wat ik als schrijver, als mens en als verontruste burger de dag van vandaag, meer dan vijftig jaar nadat de Facel-Vega van Michel Gallimard vijftientig kilometer voorbij Sens van de weg geraakte en tegen een plataan uiteenspatte, uit dit werk (en een beetje uit dit leven) kan leren.** Dat is, zal snel blijken, heel wat. Ik heb mijn lezing opgedeeld in vier delen. Dit inleidende stuk heet *'Camus in het Panthéon'*, dadelijk wordt duidelijk waarom. Vervolgens zal ik onderzoeken hoe een mens, vreemdeling in deze wereld, van absurditeit naar een vorm van levenskunst kan groeien, en ik zal dat ook in verband brengen met Camus' eigen leven. Ik zal Camus zien als een soort levenskunstenaar, wat misschien op het eerste zicht hier en daar een wenkbrauw doet fronsen. Hierna ga ik op zoek naar het aspect van de opstand in het werk van Camus, wat die opstand onderscheidt van verontwaardiging en revolutie, en hoe dat prachtige werk, *'L'homme révolté'*, ons vandaag nog kan inspireren. Ik zal het hebben over tegenbewegingen vandaag, bijvoorbeeld *'Occupy'*. Vervolgens richt ik mij op de kunst, en de literatuur in het bijzonder. Is ook kunst een vorm van opstand? En wat is engagement in de kunst? Is literatuur slechts entertainment, of toch meer? Hoe kan men (met een zeer lelijke woordencombinatie) een opstandige literatuur maken? Hierna geef ik nog enkele slotbedenkingen.

In een interessante reflectie op het afgeronde oeuvre van Camus, enkele jaren na zijn vroegtijdige dood, schrijft Mario Vargas Llosa dat Camus een provinciaal was in de beste en de slechtste zin van het woord, maar vooral in de beste zin. Er is, zegt Vargas Llosa, in zijn stijl een anachronistische trek, een plechtigheid, een maniërisme dat je doet denken aan die provincialen die iedere zondag hun schoenen poetsen. Het is dankzij die stijl – een maniërisme zonder snobisme, een oprechte geaffecteerdheid – dat je bij Camus, ook op zijn mindere ogenblikken (die er zeker zijn), altijd het gevoel hebt dat er iets op het spel staat. Ik zeg ‘ook op zijn mindere ogenblikken.’ Met Camus is iets eigenaardigs gebeurd. Nog altijd is hij, de in armoede opgegroeide, vaderloze *pied-noir* met een analfabete moeder, voor *Editions Gallimard* een grote bron van inkomsten. **Hij is een schoolfilosoof en een *monstre sacré* van de Franse cultuur geworden, een genie, de eeuwig jonge, sexy held van de filosofie.** Men maakt van de honderdjarige Camus vandaag een man die iedereen behaagt, maar is iedereen behagen niet een beetje verdacht? Camus is heilig verklaard, maar heiligen, eerlijk gezegd, zijn oninteressant. Camus was geen held en geen genie, gelukkig maar. Hij wilde het ook niet zijn. Ik citeer: *‘Je n’ai pas envie d’être un génie philosophique. Je n’ai même pas envie d’être un génie du tout, ayant déjà bien assez de mal à être un homme.’* **Ik vind dit een mooi citaat, dat de altijd zoekende, voortdurend zichzelf in vraag stellende Camus ten voeten uit tekent.** Hij is geen genie, zegt hij, hij is een mens, of hij probeert het te zijn. Genieën, eerlijk gezegd, vind ik niet interessant, ze zijn – als ik in literaire termen kan spreken – *flat characters*, karikaturen. **Camus was een twijfelaar.** Dit is geen afgewerkt corpus, maar het werk van een onrustige geest, iemand met wie ik graag in gesprek was gegaan.

Ik wil mijn inleiding dan ook besluiten met een strofe uit een lied van een andere Franse provinciaal, en iemand die net als Camus op zijn provincialisme trots gebleven is: Georges Brassens. Ik heb even gegoogeld, omdat ik me haast niet kan voorstellen dat beide heren elkaar niet gemogen zouden hebben. Jammer genoeg vond ik nergens een aanwijzing dat Camus iets gehad kan hebben met de muziek van Georges Brassens, maar gelukkig vond ik wel – omgekeerd – een heerlijk filmfragment waarin Georges Brassens zijn literaire voorbeelden bespreekt, en ja, hoor: Camus is erbij. In een van zijn heerlijkste liedjes, *‘Supplique pour être enterré sur la plage de Sète’*, vertelt Brassens dat hij, liever dan in een familiegraf of zelfs maar in het Panthéon terecht te komen, begraven wil worden op het strand van Sète, aan de Côte d’Azur. Het gaat als volgt *Pauvres rois pharaons pauvre Napoléon Pauvres grands disparus gisant au Panthéon Pauvres cendres de conséquence Vous enviérez un peu l’éternel estivant Qui fait du pédalo sur la plage en rêvant Qui passe sa mort en vacances.* In vertaling: *Arme koningen, arme farao’s, arme Napoleon, arme verdwenen lui in het Panthéon, arme overblijfselen, jullie zullen een beetje jaloers zijn op de eeuwige zomergast die zijn dood op vakantie doorbrengt.* In 2013 heeft men het ook nog eens geprobeerd met die andere man die nooit in het Panthéon zou passen, Denis Diderot. **Het Panthéon is voor doden, voor vergane glorie, voor museumstukken, voor mummies, maar niet voor onconventionele, zoekende geesten.** Dit jaar is er wat Camus betreft geen sprake meer van geweest, maar drie jaar geleden – bij zijn vijftigjarig overlijden – plande Sarkozy een overbrenging van het stoffelijk overschot naar het Panthéon. **Het was uiteindelijk zijn zoon die alles tegenhield. Albert Camus past er namelijk helemaal niet.** Zijn werk leeft. Het is het werk van iemand, zoals hij zelf zei, die in de eerste plaats een mens wilde zijn. **Als u mij vraagt waarom Camus vandaag belangrijk is, dan is dit ook direct mijn eerste antwoord: hij was een mens van vlees en bloed, die de kracht had, zich in zijn leven maar vooral ook in zijn werk te laten leiden door de empathie, de liefde voor het leven, de zon en de zee en de pracht van vrouwen, niet door abstracte ideeën. Er is niets abstracts aan Camus.**

VAN ABSURDITEIT NAAR LEVENSKUNST

Het is onmogelijk, de revolte en het belang (ook het literaire belang) van de *‘revolte’* te begrijpen zonder een goed begrip van wat absurditeit voor Camus is. Ik zal proberen een persoonlijke benadering te geven, en ik zal dat doen vanuit het vandaag nogal populaire begrip ‘levenskunst’. Bij de meeste schrijvers, filosofen en wetenschappers huldig ik het adagium van Heidegger dat ze geboren zijn, gewerkt hebben, en gestorven zijn. Toch voel ik voor Camus – en ik denk dat ik daarin niet alleen ben – een soort genegenheid, liefde of vriendschap die zijn werk overstijgt. Ik merk dat ik mij aansluit bij wat biograaf Olivier Todd in een interview zei: *‘J’ai fini par le trouver très sympathique. Pour moi, c’est une figure fraternelle.’* Of bij de woorden van Imre Kertesz: *‘Camus heeft mij als een vriend begeleid.’* Ik vond het dan ook leerrijk over het leven van Camus te lezen, omdat wij mensen nu eenmaal altijd de gewoonte hebben ons eigen leven aan anderen te spiegelen, voorbeelden te zoeken, leidraden voor ons eigen leven. Bij Camus lijk ik die soms te vinden. Camus lijkt mij iemand bij wie ik (ondanks zijn tekorten) graag te rade was gegaan. Dit is meer dan anekdotiek of idolatrie, hoop ik. **Werk en leven lopen bij Camus door elkaar. Laten we niet vergeten dat hij op zijn zeventiende ongeneeslijk werd verklaard, en de**

rest van zijn leven een chronisch zieke is gebleven, die verschillende malen zelfmoord heeft overwogen, die bovendien een wereldoorlog en in zijn thuisgebied een burgeroorlog heeft meegemaakt. De absurditeit die in zijn werk zo sterk naar voren komt, was doorleefd, was authentiek. Ik durf dit (ondanks gêne bij dergelijke romantische termen) te beweren omdat ik in de *Carnets* van Camus in het jaar 1951 lees: *‘Il n’y a pas un talent de vivre et un autre de créer. Le même suffit aux deux. Et l’on peut être sûr que le talent qui n’a pu produire qu’une œuvre artificielle ne pouvait soutenir qu’une vie frivole.’* En ook omdat ik in *Le mythe de Sisyphe* lees: *‘Le problème pour l’artiste absurde est d’acquérir ce savoir-vivre qui dépasse le savoir-faire. (...) [l]e grand artiste sous ce climat est avant tout un grand vivant, étant compris que vivre ici c’est aussi bien éprouver que réfléchir.’* Kunst is dus zelf ook levenskunst. Op dit moment is de levenskunst in de filosofie helemaal terug: ik heb een audio-cd over het thema, vorige woensdag was de boekenbijlage van De Morgen eraan gewijd. Voor mij past Camus in deze traditie. Eindigt niet al zijn vroege werk *‘L’Envers et l’endroit’*, geschreven toen hij tweeëntwintig was, met een poëtisch essay dat *‘Amour de vivre’* heet? Daarin beschrijft hij de ‘liefde voor het leven’ als volgt: *‘une passion silencieuse pour ce qui allait peut-être méchapper, une amertume sous une flamme.’* Hij besluit: **‘Il n’y a pas d’amour de vivre sans désespoir de vivre.’** Leren leven, daar is het Camus om te doen, in de absurditeit van werkelijkheid waarin we geworpen zijn. Wat is die ons omringende werkelijkheid? Weinig schrijvers hebben zo krachtig als Camus over de natuur geschreven, vooral over de zee en de zon. Meursault moordt in de zon. Dr. Rieux en Tarrou bezegelen hun vriendschap met een zwempartij in zee, volgens mij persoonlijk een van de mooiste passages in het hele oeuvre. En uiteraard zijn er de fijnzinnige miniaturen – essays of gedichten in proza – in *‘Noces en Lété’*. Wie *‘Le mythe de Sisyphe’* grondig gelezen heeft, weet dat het absurde niet op voorhand een gegevenheid is, niet een soort transcendente aanwezigheid, niet iets wat al in de mens zit, maar iets wat ontstaat in het contact – of eerder in het onmogelijke contact – met de ons omringende natuur. Al in *‘L’Envers et l’endroit’* lees ik: *‘Un grand désaccord se fait entre lui [l’homme] et les choses.’* In *‘Lété’* spreekt Camus over *‘une vérité qui est celle du soleil et sera aussi celle de ma mort.’* **Wat absurd is, zegt Camus, is niet de wereld op zich, maar de confrontatie van de mens met die wereld.** *‘Si j’étais arbre parmi les arbres, chat parmi les animaux, cette vie aurait un sens ou plutôt ce problème n’en aurait point car je ferais partie de ce monde.’* En: *‘L’absurde naît de cette confrontation entre l’appel humain et le silence déraisonnable du monde.’* Camus was, meer dan men zou denken, een religieus man. Natuurlijk heb ik dit woord ook voor het effect gekozen. Ik had ook andere termen kunnen gebruiken, ik had hem een metafysisch denker, een mysticus zelfs, of gewoon een romanticus kunnen noemen. ‘Religieus’ kies ik in een definitie die ik puur toevallig bij Jaap Kruithof vond, in een wat ouder boek, *De mens aan de grens* uit 1985. Kruithof schrijft: *‘Als de godsdiensten in hun opdracht gefaald hebben betekent dat niet dat we de religiositeit moeten laten vallen. (...) In de religieuze ervaring treedt de mens in contact met een geheel dat hem tebovengaat, een totaliteit.’* Religiositeit gaat hier over het contact met het sacrale, het heilige, het sublieme, het *unheimliche* zo u wilt, met het mysterium tremendum et fascinans van Rudolf Otto, in de woorden van Camus gaat het over *‘cette nostalgie d’unité, cet appétit d’absolu’*. **Het absurde, zegt Camus, ontstaat uit de confrontatie van een mens met een wereld die op onredelijke wijze zwijgt. Interessant, overigens – maar dit slechts terzijde, want het zou ons veel te ver leiden – is Camus’ misschien problematische weergave van Arabieren.** Wat nogal wat Arabieren in zijn werk gemeenschappelijk hebben – met als duidelijkste voorbeelden *‘L’Etranger’* en het verhaal *‘La femme adultère’* uit *‘L’Exil et le royaume’* – is hun zwijgen. Ze zijn een dreigende, zwijgende aanwezigheid, ze zijn niet echt menselijk, maar maken deel uit van die op onredelijke wijze zwijgende wereld. Ik ga op dit metafysische aspect in omdat het belangrijk is voor een goed begrip van het vervolg van mijn lezing, wanneer ik het over de mens in opstand heb. Ik denk dat het de reden is waarom ik toen ik voor het eerst *‘L’homme révolté’* las, opsprong van enthousiasme. **De opstand is namelijk niet in de eerste plaats een strijd van onderdrukten tegen mensenwaardige omstandigheden, tegen armoede en oorlog en uitbuiting en dergelijke meer, het is niet het *indignez-vous* van Stéphane Hessel (waarover later meer), maar een metafysisch verzet: het is verzet tegen de geboorte, tegen de dood, tegen het noodlot, het is een oerschreeuw, het is een pasgeborene die zijn longen kapot schreeuwt vanwege het verlies van de perfecte eenheid in de baarmoeder.**

Hierbij past de vraag die ik mijzelf vaak heb gesteld, en waarop ik nog altijd geen volledig antwoord ken: was Camus een humanist? Ja en nee. Enerzijds uiteraard wel: hij vocht voor de menselijke waardigheid, hij verzette zich tegen de doodstraf, tegen de oorlog, tegen het totalitarisme van links en van rechts, hij vond ieder gestorven kind onvergeeflijk. Anderzijds toch eerder niet. Die dood van een kind, bijvoorbeeld, is niet alleen maar onvergeeflijk omdat het honger heeft geleden, maar vanwege de metafysische absurditeit. Camus’ standpunt is dus tragischer en veel rijker dan het humanisme. In *‘La chute’* gaat de hoofdpersoon tegen de humanisten tekeer, hij noemt hen smalend die lui die hun medemens lief hebben in alles. In *‘L’artiste et son temps’*, een lezing uit 1957 waarop ik nog terugkom, schrijft hij enigszins bitter: *‘Mais, en vérité, la sagesse n’a*

jamais autant décliné qu'au temps où elle était le plaisir sans risques de quelques humanistes de bibliothèque. Het humanisme is een ideologie, een systeem. Had Camus niet gezegd dat hij als hij moest kiezen tussen 'la justice', de rechtvaardigheid, toch waarschijnlijk het grootste humanistische principe, en zijn moeder, hij zijn moeder zou kiezen? In zijn *carnets* vond ik in 1951 de volgende interessante bedenking: *'Humanisme. Je n'aime pas l'humanité en général. Je m'en sens solidaire d'abord, ce qui n'est pas la même chose.'* **Solidariteit en humanisme, twee verschillende zaken.** Nog een citaat: *'L'humanisme ne m'ennuie pas. Il me sourit même, mais je le trouve court.'* **De solidariteit (waarover straks meer) richt zich bij Camus op concrete mensen, niet op systemen, structuren of abstracta.** Vandaar ook die beroemde, zeer vaak uit de context gerukte opmerking dat hij, als hij moest kiezen tussen rechtvaardigheid en zijn moeder, hij voor zijn moeder zou kiezen. Ik ben ver van de levenskunst afgedwaald, denk ik. Ik probeer er nu naar terug te keren.

De kracht van Camus zit allereerst in de krachtige en hartstochtelijke *joie de vivre* die hij op zijn absurde uitgangspunt laat volgen. Eens de mens besloten heeft, zegt hij, geen zelfmoord te plegen, kan die mens niet zomaar half-en-half voor het leven kiezen. Hij moet het honderd procent doen. *'Il faut imaginer Sisyphe heureux.'* Ik eindig dit deeltje graag met een wat langere, zeer mooie, heldere passage: *'Il s'agissait précédemment de savoir si la vie devait avoir un sens pour être vécue, il apparaît ici au contraire qu'elle sera d'autant mieux vécue qu'elle n'aura pas de sens. Vivre une expérience, un destin, c'est l'accepter pleinement. (...) Vivre, c'est faire vivre l'absurde. (...) l'une des seules positions philosophiques cohérentes, c'est ainsi la révolte. Elle est un affrontement perpétuel de l'homme et de sa propre obscurité. Elle est exigence d'une impossible transparence. Elle remet le monde en question à chacune de ses secondes. (...) Elle n'est pas aspiration, elle est sans espoir. Cette révolte n'est que l'assurance d'un destin écrasant, moins la résignation qui devrait l'accompagner.'* Ik vind dit zeer mooie woorden.

DE TOEKOMST VAN DE OPSTANDIGE MENS

In de absurditeit leert men niet alleen te leven, maar ook ten volle te leven. Uit de absurditeit trekt men drie consequenties: opstand, vrijheid, hartstocht. De opstand is in de eerste plaats niet tegen concrete situaties gericht, maar is een woede tegen het zwijgen van de ons omringende natuur of werkelijkheid. De mens, schrijft Camus, is het enige wezen dat weigert te zijn wat het is. Een mens in opstand schreeuwt uit dat hij nergens in gelooft en dat alles absurd is, hij kan aan alles twijfelen behalve aan dat ene, zijn schreeuw zelf. Dat brengt mij bij *'L'Homme révolté'* – *'De mens in opstand'*, een boek dat uiteraard niet perfect is, het had gerust een paar pagina's minder kunnen tellen, en Camus doet soms een beetje te veel zijn best om geleerd te zijn. **Maar de eerlijkheid, de hartstochtelijke oproep om authentiek en solidair te leven, de helderheid en de moed hebben aan waarde niets ingeboet.** Voor een goed begrip, lijkt me, is het noodzakelijk om de historische achtergrond van *'L'Homme révolté'* toch nog even te schetsen. Het boek verscheen in 1951. Enkele dagen voor de verschijning zou Camus tegen zijn vriend Jean-Claude Brisville gezegd hebben: *'Laten we elkaar maar een hand geven. Want over een paar dagen zullen er niet veel mensen meer zijn die nog bereid zijn dat te doen.'* Die woorden bleken achteraf redelijk profetisch. **De Franse intellectuele elite van het begin van de jaren vijftig was over het algemeen Hegeliaans, Marxistisch, pro revolutie en niet al te humanistisch. Je moest niet te kneuterig en niet te bourgeois zijn, vonden zij.** Immers, je kunt, zo het bekende adagium over de revolutie, geen omelet bakken zonder eieren te breken. **De weerstand die *'L'Homme révolté'* oproep, was dan ook immens. Camus was in die periode een van de weinigen die tegen de stroom in durfden te gaan.** *'Nos générations n'ont pas eu d'autre foi que la révolution. Voilà Le drame où la révolution dans ses succès même nous montre une face affreuse.'* **Zelfs als de revolutie succesvol is, blijft ze monsterlijk. Tegenover de mateloosheid van de revolutie plaatst hij in de revolutie een vorm van terughoudendheid.** *'La mesure n'est pas le contraire de la révolte. C'est la révolte qui est la mesure, qui l'ordonne, la défend et la recrée à travers l'histoire et les désordres.'* Verhelderend zijn de woorden die hij gebruikt tegen een oude vriend uit zijn periode in de Résistance, die Marxist is geworden: *'Voilà le vrai problème: quoi qu'il arrive, je vous défendrai toujours contre les fusils de l'exécution. Vous, vous serez obligé d'approuver qu'on me fusille. Réfléchissez à cela.'* **En beroemd is uiteraard ook het einde van de vriendschap van Camus en Sartre na verschijning van *'L'Homme révolté'*.** De (meer gematigde) opstand of revolutie van Camus onderscheidt zich dus van de mateloze en onmenselijke revolutie. Maar wat is nu die revolutie? De openingswoorden zijn beroemd: *'Qu'est-ce qu'un homme révolté? Un homme qui dit non. Mais s'il refuse, il ne renonce pas: c'est aussi un homme qui dit oui, dès son premier mouvement.'* Hier zien we opnieuw die gulzigheid naar het leven. Het wonderlijke aan *'L'Homme révolté'* is nu dat Camus uit deze individuele reflex een collectieve moraal ontwikkelt. In de beroemde variant op Descartes heet het: *'Je me révolte, donc nous sommes.'* **Inherent aan de opstandige impuls is een diepe, menselijke solidariteit. Net in de opstand ontdekt de mens dat hij niet alleen is. Wie in opstand komt, breekt uit zijn egoïsme en ontdekt de waarde van zijn**

medemens, en zal dus ook altijd en overal met die medemens rekening houden. Met zijn ja bevestigt de opstandige mens de waarde van het menselijk leven. Camus is in zijn hele denken uiteraard sterk door Nietzsche beïnvloed, maar er is een groot verschil. Bij Nietzsche is de *'Lebensbejahung'*, zoals dat dan zo mooi heet, een vorm van Amor Fati, maar geen vorm van medemenselijkheid. Bij Camus ontstaat uit het Ja-zeggen een soort Kantiaanse imperatief: de ander is doel. Ik vind dit prachtig. In Camus' eigen woorden: *'Dans l'expérience absurde, la souffrance est individuelle. À partir du mouvement de révolte, elle a conscience d'être collective, elle est l'aventure de tous.'* De mens is zowel solitaire als solidaire. Opnieuw in de woorden van Camus: *'[T]oute révolte qui s'autorise à nier ou à détruire cette solidarité perd du même coup le nom de révolte et coïncide en réalité avec un consentement meurtrier.'* In het Frankrijk van 1951 waren die woorden dynamiet. En vandaag? De titel die ik gekregen heb voor deze lezing, en die ik daarstraks verworpen heb, was zoals u zich herinnert *'De toekomst van de opstandige mens.'* Maar waar moet ik beginnen? **Hoe zullen we morgen of overmorgen in opstand komen?** Goh, eerlijk gezegd, dat weet ik niet. Misschien heeft men deze titel gekozen omdat ik nog jong ben, en mag ik dus de rol komen spelen van de 'volgende generatie'. Misschien heeft het ermee te maken dat ik volgens sommigen een 'geëngageerde auteur' ben, en wil men iets vernemen over mijn engagement (ik kom hier straks terug, ik houd overigens helemaal niet van die term), of misschien heeft het te maken met het feit dat ik ooit schreef over de **Occupy-beweging** dat deze er goed aan zou doen, *'L'homme révolté'* als **filosofische handleiding** te nemen.

Laat ik met dat laatste beginnen, met die boutade over de Occupy-beweging. Ik wil het hierbij allereerst hebben over een onlangs verschenen boek van de Frans-Algerijnse filosoof Jean-François Mattéi, waarvan de titel, *'L'Homme indigné'*, een overduidelijke verwijzing naar Camus is. Ik geef toe dat ik Mattéi niet kende, en zelfs het boek nog niet gelezen heb (ik heb het besteld, maar het is niet op tijd gearriveerd). Ik heb in feite gewoon geluk gehad, ik vond op arte een filmpje van ongeveer een halfuur waarin Mattéi samen met een interviewer die het uitstekend doet maar misschien minder koffie moet drinken (ik werd nogal zenuwachtig van de man) op aangename en heldere wijze uitlegt wat in zijn boek staat, wat een verontwaardigde mens is, en wat een verontwaardigde mens van een in opstand komende mens onderscheidt. Aangezien ik *'L'Homme indigné'* nog niet gelezen heb, weet ik niet of Mattéi ook bewust verwijst naar dat andere, veel beroemdere Franse boek (of boekje) dat *'Indigné(/ez)'* in de titel draagt, maar ik kan mij moeilijk voorstellen dat hij er niet minstens aan heeft gedacht. Ik heb het over de bestseller ***'Indignez-vous'*** van de dit jaar op 95-jarige leeftijd overleden Franse oud-verzetstrijder Stéphane Hessel. In dit ook in het Nederlands vertaalde pamflet uit 2010 roept de stokoude Hessel zijn landgenoten, en in het bijzonder de jeugd, op om het niet meer te nemen, om niet langer aan de kant te blijven, om opnieuw verontwaardiging te voelen. Want de slechtst denkbare houding, volgens Hessel, is onverschilligheid, is zeggen 'ik kan er niets aan doen, ik red me wel'. Veel verder dan deze oproep komt Hessel eerlijk gezegd niet, maar desondanks (of misschien net om die reden) is zijn boekje tot ver buiten Frankrijk een bestseller geworden, *Le nouvel observateur* noemde hem 'een soort moderne Gandhi'. Hij werd de held van de Franse vleugel van de Occupy-beweging, en van iedereen die zich om een of andere reden verontwaardigd voelde en die – voeg ik haast automatisch toe – zin had om na het werk of tijdens het weekend in die verontwaardiging te zwelgen. **Maar, zo stelt Jean-François Mattéi in *'L'Homme indigné'*, verontwaardiging volstaat niet.** Het gesprek begint met een opmerking over de witte Guy Fawkesmaskertjes die een van de kentekenen van het protest geworden zijn. Deze maskertjes, zo blijkt, zijn voor 8,49 te koop, gezien op televisie. Het masker van de verontwaardiging (en dit impliceert: ook de verontwaardiging zelf) is al lang koopwaar geworden, net als het boek van Stéphane Hessel uiteraard, de man werd in de herfst van zijn leven een veelgevraagde celebrity. **Het kapitalisme integreert onze verontwaardiging.** Het bekendste voorbeeld blijft uiteraard Che Guevara, beroemd revolutionair en goed product. **Conclusie: we zullen meer nodig hebben dan slechts die kwaadheid, dat sentiment.** Wat – vraagt Mattéi zich af – is verontwaardiging precies? **De eerste verontwaardigde, zegt hij, was misschien wel Plato. Niet enkel de verwondering, maar ook de verontwaardiging is het dus die ons aan het filosoferen heeft gezet.** Plato's verontwaardiging, die hem tot de filosofie bracht, had te maken met de executie van zijn leermeester Socrates. Misschien is de verontwaardiging een modaliteit van de verwondering. **Verontwaardiging is een breuk met de gewone gang van zaken, is het moment waarop je weigert nog te aanvaarden wat je zo lang hebt aanvaard.** Kleine kanttekening: Mattéi beschouwt verontwaardiging als gericht naar een ander, als het over jezelf gaat is het gewoon woede. De verontwaardigde is een getuige, zoals in dit geval Plato. En als getuige kent hij de ander waardigheid toe. Hij zegt: *'Je m'indigne, donc tu es.'* Het probleem echter is en blijft dat verontwaardiging niet reflexief is, in de eerste plaats een sentiment. Daardoor kan de verontwaardiging een breed spectrum aan (soms tegenstrijdige) aspecten bevatten. Dit probleem zien we bijvoorbeeld heel duidelijk in de Occupy-beweging, en een decennium geleden zagen we dit ook al bij de anti- of andersglobalisten. Het is een amalgaam. Iedereen heeft een andere slogan, iedereen heeft een

andere beweegredenen, slechts de ontevredenheid met het status quo is gemeenschappelijk: *'We are the 99%'*. Dat moet een goed gevoel zijn, bij die 99 te horen. Maar wat dan nog? *'Een andere wereld is mogelijk'*. Ja, uiteraard. Ik hoop het. Maar het is, vrees ik, geen toeval dat beide bewegingen veel kabaal maar weinig oplossingen hebben laten zien. **De verontwaardiging is niet alleen spontaan maar ook manipuleerbaar, inefficiënt en moreel lui. Verontwaardiging geeft je een goed geweten zonder dat je er verder veel moeite voor moet doen. De verontwaardigde is iemand die toekijkt en kwaad wordt. Maar dat is alles.** Persoonlijk ben ik bijvoorbeeld heel verontwaardigd over Syrië. Wij allen waarschijnlijk. Maar niemand hier laat zijn slaap. **Om werkelijk iets te bewerkstelligen, moeten we dus die verontwaardiging overstijgen, en komen we terecht bij de opstand van Camus. De verontwaardiging bezorgt je een goed geweten omdat je je kwaad hebt gemaakt, de revolte zorgt ervoor dat je niet meer kunt slapen voor je in actie bent geschoten. Dit vereist reflectie en echt engagement.** Revolteren doe je samen met anderen, vanwege die anderen. *'Je m'indigne, donc tu es'* wordt *'Je me révolte, donc nous sommes'*. De opstand opent zo volgens Mattéi een deur naar het universele, naar een gemeenschappelijke wereld en naar gemeenschappelijke idealen. De revolutie is dan weer een vorm van hubris, van mateloosheid die de gemeenschappelijkheid opgeeft, die de menselijke solidariteit weggooit. **Revolutie wil van nul herbeginnen, en is zo een ontkenning van de tientallen, honderden, duizenden jaren geschiedenis die we hebben gehad. De revolte daarentegen is het tegenovergestelde van de tabula rasa, wil het gemeenschappelijke verleden niet vergeten, ook de slechte kanten van dat verleden niet, en vanuit dat verleden iets nieuws bouwen.**

Wat kunnen we hier nu concreet mee? Toch wel iets, denk ik. De personages in *'La peste'*, Dr. Rieux, Rambert, Grand, Castel, Tarrou en anderen, voelen zich door de situatie verplicht om in actie te komen. Ze kunnen niet anders. In die volgehouden actie ontstaat een vorm van gemeenschappelijkheid. Kunnen we dit toepassen op concrete situatie? Ik probeer het even. Ik kies de Arabische wereld, en Syrië in het bijzonder. Toen de **Arabische lente** begon, was het vooral voor westerlingen *bon ton* om vol verwondering en optimisme te kijken naar hoe die jonge generatie in het Midden-Oosten ineens het juk afgooide. Voordien waren wij misschien al wel eens verontwaardigd geweest over de toestanden ginds, maar we hadden met dat gevoel voorts niet veel gedaan. Ook tijdens de revolutie deden wij niets, we keken toe, en waren blij met die revolutie, en verheugden ons erop dat nu alles in orde zou komen, een mooie, nieuwe, democratische, verlichte – en ik zou bijna zeggen: westerse – wereld zou in het Midden-Oosten oprijzen. Ik stond er werkelijk beduusd naar te kijken, moet ik toegeven, naar al dat gemakkelijke westerse enthousiasme. **Wat was het fijn, de televisiebeelden te zien. Wat een optimisme, wat een kracht, de jeugd, de facebookgeneratie. De Arabische Bastille valt. Enzovoort. Maar na de revolutie, vergeet men wat te gemakkelijk, keert iedereen naar huis terug, en gaat het leven door, met dezelfde problemen, hetzelfde gebrek aan brood op de plank. Ons optimisme was hovaardig, goedkoop en belachelijk. Het is uiteraard onmogelijk om de problemen die er zijn zomaar in enkele protesten op te lossen. En nu we, vandaag, niet meer optimistisch zijn, hebben we ook onze interesse verloren.** Het duurt te lang, en onze clichés over het barbaarse, fanatieke Oosten waarmee het nooit goed zal komen, zijn weer helemaal terug. Maar wat zie je bijvoorbeeld in Syrië? Uiteraard zal ik nu veralgemenen. Laten we de opstand daar even met Camus te lijf gaan. Ten eerste moeten we zeggen: van revolutie is over het algemeen geen sprake, tenzij bij groepen jihadistische extremisten die graag na de val van het regime met een schone lei helemaal opnieuw willen beginnen (dit zijn geen mensen in opstand volgens de definitie van Camus: hun 'wij' is namelijk beperkt tot hun eigen sekte). Hoe zijn de protesten in Syrië ontstaan? Eerst leek alles rustig. Er was veel onderdrukte woede en veel ongenoegen, maar ook angst. In februari 2011 gebeurde echter iets vreemds. Vijftien pubers schreven – daarbij opgejut door wat in de rest van de Arabische wereld aan de gang was – slogans tegen het regime op de muren, een kwajongensstreek. Ze werden opgepakt en geslagen, hun nagels werden uitgerukt, ze werden gefolterd, ze verdwenen. Toen hun moeders kwamen smeken dat hun zonen vrijgelaten zouden worden, kregen ze te horen: *'Maak toch gewoon nieuwe zonen. Of kunnen jullie mannen dat niet. Zullen wij het even met jullie doen.'* Onder andere deze gebeurtenis heeft het vuur aan de lont gebracht. Overal in het land hoorde en las men hierover. Misdaden tegen kinderen, heeft Camus zeer terecht opgemerkt, zijn onvergeeflijk, altijd en overal. Een kind dat lijdt: zoiets valt niet goed te maken. Vreedzame protesten zijn toen uit deze verontwaardiging ontstaan, en zijn – zoals u weet – genadeloos neergeslagen. Protesten vonden in het begin op vrijdag plaats, men sprak over *'Vrijdagen van de waardigheid'*. **De opstand is er gekomen toen de verontwaardiging de angst weggenomen heeft, en mensen zich zijn gaan verenigen.** Zij hebben gezegd: *'Wij zijn.'* Uiteraard is het veel complexer dan dit, is er sindsdien veel gebeurd, en is de oorlog intussen grotendeels sektarisch geworden. Ik denk dat iedere Syriër – en ik heb met enkelen gepraat – weet dat de opstand nog zeer lang zal duren. Er zal geduld, doorzettingsvermogen en blijvende menselijke solidariteit nodig zijn. Je zou kunnen zeggen: zoals in *'La peste'*, waar dokter Rieux steeds blijft vechten tegen die pest, beseft dat hij geen keuze heeft, dat hij geen rust zal en kan vinden voor hij en zijn medestanders de menselijke waardigheid heroverd hebben.

We hebben het gehad over absurditeit en opstand, over revolutie en liefde voor de natuur, maar amper over literatuur. In dit laatste deel zal ik mij dus op de literatuur richten, en op de kunst, de twee lopen een beetje door elkaar, voor finesses heb ik even geen tijd meer. Dit is misschien wel het meest persoonlijke deel. **De vraag is: wat kan Camus mij vandaag, meer dan vijftig jaar na zijn dood, in een op het eerste zicht toch totaal andere tijd, nog leren als schrijver? Hoe kan ik zijn visie op de absurde, de verontwaardigde en de revolterende mens in mijn eigen kunst toepassen? Gedurende zijn hele loopbaan heeft Camus zich beziggehouden met de vraag wat een schrijver is.** *‘Le mythe de Sisyphe’* en *‘L’Homme révolté’* bevatten afzonderlijke hoofdstukken over de creatieve schepping. **De creatie, zegt hij daar, is zelf een vorm van opstand.** Ik kan slechts enkele zaken aanhalen, en zal mij in wat volgt grotendeels beperken tot de rede die Camus hield bij de ontvangst van de Nobelprijs voor literatuur, op 10 december 1957, en de lezing die hij enkele dagen later, op 14 december, aan de universiteit van Uppsala hield. Nadat hij op 10 december zijn verbazing heeft uitgesproken over het feit dat hij – een nog betrekkelijk jonge, twijfelende man – de prijs heeft gekregen, besluit hij te proberen, zo eenvoudig mogelijk de opvattingen uit te leggen die hij heeft over zijn kunst en over de rol van de schrijver. In de daaropvolgende uiteenzetting valt een paradoxale combinatie op van **enerzijds grote bescheidenheid en anderzijds nog grotere bevlogenheid.** Ik geef een mooi citaat: *‘Je ne puis vivre personnellement sans mon art. Mais je n’ai jamais placé cet art au-dessus de tout. S’il m’est nécessaire au contraire, c’est qu’il ne se sépare de personne et me permet de vivre, tel que je suis, au niveau de tous. L’art n’est pas à mes yeux une réjouissance solitaire. Il est un moyen d’émouvoir le plus grand nombre d’hommes en leur offrant une image privilégiée des souffrances et des joies communes. Il oblige donc l’artiste à ne pas s’isoler; il le soumet à la vérité la plus humble et la plus universelle.’* De artiest heeft de kunst nodig om te kunnen leven, niet slechts alleen (solitaire), maar ook met anderen (solidaire). **Hij wil zo veel mogelijk mensen bereiken, hen ontroeren met het mooie en het trieste wat wij gemeenschappelijk hebben. De kunstenaar zoekt een bescheiden en universele waarheid. Dit woord ‘waarheid’ is belangrijk. De grandeur van het métier van de schrijver, zegt Camus, zit in het dienen van de waarheid én in zijn vrijheid. Camus zet zich dus af tegen iedere vorm van nihilisme.** Elders, in zijn boekje *‘L’Été’*, schrijft Camus letterlijk: *‘Une littérature désespérée est une contradiction dans les termes.’* En iets verder in dezelfde tekst: *‘Chaque artiste, sans doute, est à la recherche de sa vérité.’* Tegelijkertijd, hoe verheven dit programma ook mag zijn, wil Camus de schrijver ook niet beter dan andere mensen maken; hij wil, zegt hij, de schrijver naar zijn ware plek terugvoeren, waar hij geen andere claims kan hebben dan die claims die hij met anderen deelt. In zijn tweede lezing, in Uppsala, stelt Camus duidelijker dan in zijn Nobelprijfsrede dat **de artiest niet slechts solidaire maar ook solitaire is en moet zijn, waarbij hij ook heel duidelijk waarschuwt tegen propagandakunst. Als kunst de spreekbuis wordt van een ideologie, gaat de ‘liberté’, de vrijheid van de kunstenaar verloren.** *‘Le seul artiste engagé’* zegt Camus, *‘est celui (...) refuse (...) de rejoindre les armées régulières, je veux dire le franc-tireur.’* Dus: een eenling, een vrijbuiters. *‘L’artiste libre est celui qui, à grand-peine, crée son ordre lui-même.’* Alleen zo kan zijn kunst waardevol zijn. **Elk groot kunstwerk leert ons iets bij, toont iets nieuws over ons, mensen, creëert aangrijpende schoonheid en groot verdriet.** Kunst is *‘l’incessant témoignage de l’homme sur sa misère et sa grandeur.’* **De reden is dat een kunstenaar niet veroordeelt, maar toont.** *‘Il est l’avocat perpétuel de la créature vivante (...) l’artiste, en même temps, rend hommage à la plus haute figure de l’homme et s’incline devant le dernier des criminels.’* **De schrijver is geen rechter, maar iemand die geduldig ontleedt, met de bedoeling te begrijpen.** Een vrij stevig programma, denk ik. **Wat kan ik hier nu vandaag mee? We leven vandaag in een consumptie- en entertainmentmaatschappij. Het literaire debat is niet dood, maar is in ieder geval naar de marginaliteit geduwd.** De schrijvers die het mooie weer maken, zijn niet noodzakelijk de besten, ze zijn ook niet noodzakelijk de slechtsten, er is eigenlijk gewoon amper een verband. **De agenda van de markt en van de entertainmentindustrie is een andere dan de agenda van de literatuur.** Wie de televisie aanschakelt, wordt plat gebombardeerd met leuterprogramma’s waarin mensen die daar door hun eigen wil, door hun positie in de entertainmentindustrie of soms gewoon door geluk terechtgekomen zijn leuteren en leuteren en leuteren. **Ik zeg niet dat het onmogelijk is om binnen dat format iets inhoudelijk interessants te vertellen, maar wanneer het gebeurt, is dit als het ware per toeval.** Misschien maak ik er een karikatuur van, maar ik vrees dat mijn beeld minder vergezocht is dan ik wel zou wensen. Van literatuur – hoewel het steeds moeilijker wordt om dat te formuleren – verwacht ik iets anders. Ik vind het bijzonder belangrijk, dat andere te verdedigen. En daarvoor kan ik bij Camus nog altijd terecht. Literatuur is een waarheidsinstrument, zegt Camus, niet zoals de filosofie dat is, maar net vanwege haar zoekende karakter, haar gebrek aan systeem. *‘Je ne suis pas un philosophe,’* citeerde ik Camus daarstraks. *‘Je ne crois pas assez à la raison pour croire à un système.’* **Literatuur is een diepmenselijke, trage reflectie. Gisteren nog las ik toevallig in de krant dat mensen die net een roman gelezen hebben, meer empathie hebben.** Goed, waarheid dus. Iemand

die dat onlangs mooi in een lang essay heeft verwoord, is Bas Heijne, in zijn boekje *Echt zien*. **Literatuur in het mediatijdperk. De literatuur, zegt Heijne, maakt onze levens en de wereld waarin we leven, niet eenvoudiger maar complexer.** De onophoudelijke leuterpraat waarover ik het zopas had, heeft de bedoeling de mensen die aan het praten zijn de indruk te geven dat ze tot de incrowd behoren, dat ze belangrijk zijn, het is een zelfbevestigend procedé, niet een procedé dat mensen helpt om zichzelf in vraag te stellen. Wie naar die leuterpraat luistert, doet dat vanwege het entertainment en de clichés. We leven in een cultuur van bevestiging, van heel veel meningen zonder andere consequentie dan dat men in het spotlicht is geweest tijdens het verkondigen van die mening. **Goede literatuur kan dit doorprikken, kan (en ik zeg erbij: moet) anders zijn.** *L'artiste et l'écrivain* zo Camus, *'ne sont pas mis au monde pour faire plaisir (...). Il sont là pour dire la vérité.'* De roman, zegt Bas Heijne, *'laat ons echt zien. (...) Literatuur is (...) iets om de wereld mee te lijf te gaan, om klaarheid te brengen in morele dilemma's, verschrikkingen onder ogen te zien, tegen de geriefelijke aannames van de tijdgeest in te denken.'* Dit brengt mij bij het idee van **'geëngageerde literatuur'**. Onlangs had ik het weer aan mijn been, en werd ik gevraagd door het literaire tijdschrift *Deus ex machina* voor een themanummer over 'literatuur en engagement'. Daar gaan we weer, dacht ik. Ik ben vaak, omdat ik in mijn teksten al eens verwijs naar de wereld rondom, een geëngageerd schrijver genoemd. Ik vind dit eigenlijk een belediging. Het engagement van een schrijver is zijn literatuur zelf. Kunst is per definitie geëngageerd. Als kunst dit niet is, spreken we van kitsch. Dit betekent helemaal niet, overigens, dat een schrijver in zijn roman bijvoorbeeld een stuk moet opnemen over de oorlog in Syrië, het kan een historische roman zijn, het kan een liefdesroman zijn die zich op een kamer afspeelt. Dit is allemaal mogelijk. Het gaat over de inzet. En jammer genoeg is die, eerlijk gezegd, bij veel hedendaagse literatuur erg laag. Bas Heijne citeert in *Echt zien* de Britse schrijver Tim Parks: **'Veel hedendaagse romans zijn eigenlijk een vorm van kinderliteratuur voor volwassenen.'** Misschien is deze opmerking niet erg fair jegens kinderauteurs die prachtige, diepzinnige zaken maken, maar u begrijpt wat ik bedoel. Een kunstenaar scheidt in zijn werk betekenis, en doet dit altijd in de tijd waarin hij leeft. **Literatuur vanuit de ivoren toren, leert ons Camus, is even oninteressant als literatuur die alleen maar entertainment is.** *'Si l'art, zegt Camus, 'se conforme à ce que demande notre société, dans sa majorité, il sera divertissement sans portée. S'il la refuse aveuglément, si l'artiste décide de s'isoler dans son rêve, il n'exprimera rien d'autre qu'un refus. Nous aurons ainsi une production d'amuseurs ou de grammairiens de la forme, qui, dans les deux cas, aboutit à un art coupé de la réalité vivante.'*

SLOT

Zo, ik weet niet goed wat ik nog moet toevoegen. Ik kan veel langer doorgaan, verder nuanceren en argumenten uitwerken, nadenken over hoe Camus' visie op literatuur concreet in de praktijk kan worden gezet, maar ik denk dat het beter is hier af te ronden. Ik heb geprobeerd, Camus niet slechts te ontleden – er bestaan uitstekende boeken die dat doen – maar te tonen hoe hij voor mij persoonlijk een gezelschap is, en dat op drie niveaus, die echter met elkaar samenhangen. **Het eerste niveau is dat van de levenskunst, Camus leert ons te leven. Het tweede is dat van de opstand: Camus leert ons dat de verscheurdheid waarmee wij sinds het verlaten van de paradijselijke baarmoedertoestand kampen, omgezet kan worden in menselijke solidariteit. Het derde niveau is de kunst: kunst is geen luxetijdverdrijf.** *'Contrairement au préjugé courant, si quelqu'un n'a pas droit à la solitude, c'est justement l'artiste.'* En laten we niet vergeten, daarnaast, **dat Camus ons prachtige zinnen, beelden en verhalen nagelaten heeft.**

bron: <http://jeroentheunissen.be/nieuws/albert-camus>

EXTRA

ARTIKEL 'WHY IS ALBERT CAMUS STILL A STRANGER IN HIS NATIVE ALGERIA?'

OVER HOE ONZICHTBAAR CAMUS VANDAAG DE DAG IN ALGERIJE IS, EEN VREEMDELING DUS
JOSHUA HAMMER - SMITHSONIAN MAGAZINE — OKTOBER 2013

On the 100th anniversary of the birth of the famed novelist, our reporter searches the north African nation for signs of his legacy.

The Hotel El-Djazair, formerly known as the Hotel Saint-George, is an oasis of calm in the tense city of Algiers. A labyrinth of paved pathways winds through beds of hibiscus, cactuses and roses, shaded by palm and banana trees. In the lobby, bellhops in white tunics and red fezzes escort guests past Persian carpets and walls inlaid with mosaics. Beneath the opulence, violence lurks. During the week I was there, diplomats descended on the El-Djazair to repatriate the bodies of dozens of hostages killed in a shootout at a Sahara natural-gas plant between Al Qaeda in the Islamic Maghreb and the Algerian Army.

Violence was in the air as well in January 1956, when the celebrated writer Albert Camus checked into the Hotel Saint-George. The struggle against French colonialism was escalating, with civilians becoming the primary victims. Camus was a *pied-noir* - a term meaning "black foot," perhaps derived from the coal-stained feet of Mediterranean sailors, or the black boots of French soldiers, and used to refer to the one million colonists of European origin living in Algeria during French rule. He had returned after 14 years in France to try to stop his homeland from sliding deeper into war. It was a perilous mission. Right-wing French settlers plotted to assassinate him. Algerian revolutionaries watched over him without his knowledge.

The Casablanca-style intrigue – freedom fighters, spies and an exotic North African setting – seemed appropriate. Camus, after all, was often thought of as a literary Humphrey Bogart – dashing, irresistible to women, a coolly heroic figure in a dangerous world.

Camus is regarded as a giant of French literature, but it was his North African birthplace that most shaped his life and his art. In a 1936 essay, composed during a bout of homesickness in Prague, he wrote of pining for "*my own town on the shores of the Mediterranean... the summer evenings that I love so much, so gentle in the green light and full of young and beautiful women.*" Camus set his two most famous works, the novels *The Stranger* and *The Plague*, in Algeria, and his perception of existence, a joyful sensuality combined with a recognition of man's loneliness in an indifferent universe, was formed here.

In 1957, Anders Österling, the permanent secretary of the Swedish Academy, acknowledged the importance of Camus' Algerian upbringing when he presented him with the Nobel Prize in Literature, a towering achievement, won when he was only 43. Österling attributed Camus' view of the world in part to a "*Mediterranean fatalism whose origin is the certainty that the sunny splendor of the world is only a fugitive moment bound to be blotted out by the shades.*"

Camus is "*the single reason people outside Algeria know about this country,*" says Yazid Ait Mahieddine, a documentary filmmaker and Camus expert in Algiers, as we sit beneath a photograph of the writer in the El-Djazair bar, alongside images of other celebrities who have passed through here, from Dwight Eisenhower to Simone de Beauvoir. "*He is our only ambassador.*"

Yet despite Camus' monumental achievements and deep attachment to his native land, Algeria has never reciprocated that love. Camus is not part of the school curriculum; his books can't be found in libraries or bookshops. Few plaques or memorials commemorate him. "*Algeria has erased him,*" says Hamid Grine, an Algerian novelist whose 2011 *Camus dans le Narguilé* (Camus in the Hookah) imagines a young Algerian who discovers that he is Camus' illegitimate son, and embarks on a quest to learn about his real father.

In 2010, the 50th anniversary of Camus' death in a car accident in France, a committee of intellectuals organized an event they called a "*Camus Caravan*" – readings in seven Algerian cities. But "*the authorities refused to allow it,*" I was told by one of the organizers, Fatima Bakhai, a lawyer in Oran, Algeria's second-largest city. When Camus turns 100 this year, not a single official commemoration is planned. The neglect reflects, in part, the scars of the civil war that tore apart Algeria in the 1990s, leaving 100,000 – **mainly civilians – dead in fighting** between Islamic militants and the military regime. Most Algerians "*were too busy trying to survive to worry about our literary heritage,*" say Mahieddine.

But it is also a product of **Camus' complex political views. Despite his revulsion toward French colonial prejudices and his sympathy toward Arabs, Camus believed until the end of his life that Algeria must remain part of France.** Five decades later, as I discovered during a weeklong trip through Algeria on the eve of Camus' centennial, memorials to the independence struggle are ubiquitous, resentment toward France remains strong and the **Algerian government, largely made up of former freedom fighters, has willed a national forgetting of its country's greatest writer.** "*Camus is regarded as a colonialist, and that's taught in the schools,*" says Catherine Camus, the author's daughter, who lives in France and last visited Algeria in 1960, six months after her father's death when she was 14, and who now manages his literary estate. But she insists that although her father spent his last decades in France, "*he was entirely Algerian.*"

Read more: <http://www.smithsonianmag.com/innovation/why-is-albert-camus-still-a-stranger-in-his-native-algeria-13063/#zs8GksZG6uywimwU.99>

bron: <http://www.smithsonianmag.com/innovation/why-is-albert-camus-still-a-stranger-in-his-native-algeria-13063/>

EXTRA

DE ALGERIJNSE OORLOG

De Algerijnse Oorlog (Arabisch: *ةريڠاڠة لة روثالا* Al-thawra Al-Jazaa'iriyya; Frans: Guerre d'Algérie), ook bekend als de Algerijnse Onafhankelijkheidsoorlog of de Algerijnse Revolutie, was een oorlog tussen Frankrijk en Algerijnse onafhankelijkheidsbewegingen van 1954 tot 1962, waarna Algerije onafhankelijk werd van Frankrijk. Deze oorlog was een belangrijke dekolonisatieoorlog en werd gekenmerkt als een complex gevecht met guerrilla, terrorisme tegen burgers, het gebruik van martelingen en counterterrorismen van het Franse leger. Dit conflict was ook een burgeroorlog tussen loyalistische Algerijnen die geloofden in een Frans-Algerije en opstandige Algerijnse moslims. De Algerijnse Oorlog werd met succes gestart door leden van het *Front de Libération Nationale* op 1 november 1954 (een dag die wordt herdacht als «Rode Allerheiligen») en leidde tot de uiteindelijke val van de Vierde Franse Republiek.

VOORGESCHIEDENIS

Algerije kan als een speciaal geval beschouwd worden in de golf van dekolonisaties sinds de Tweede Wereldoorlog. Algerije had geen traditie van nationale onafhankelijkheid. Het gebied was in de jaren '30 van de 19de eeuw veroverd op het in verval geraakte Ottomaanse Rijk. In dit gebied woonde een aanzienlijke minderheid van kolonisten van Franse en andere Europese afkomst (ca. 10% van de bevolking; de *pieds-noirs*). Algerije werd niet beschouwd als kolonie, maar als gewoon Frans grondgebied (onder de naam Frans-Algerije), al werd de meerderheid van Arabieren en Berbers stemrecht onthouden.

ONLUSTEN IN 1945

Op 8 mei 1945 werd ook in Algerije het einde van de Tweede Wereldoorlog gevierd. Hierbij werd in Sétif een vlaggenparade gehouden met de vlaggen van de overwinnaars van de oorlog. Er werden echter ook vlaggen van de onafhankelijkheidsbeweging meegevoerd. De Franse oproerpolitie eiste de verwijdering van deze vlaggen en schoot met scherp in de menigte. Hierop kwam het in Sétif tot een volksopstand waarbij door genadeloze tegenacties van het Franse leger en paramilitaire *pieds-noirs* tussen de 1.020 (officiële Franse cijfer) en 45.000 (officiële opgave van de huidige Algerijnse regering) doden vielen. Historici gaan tegenwoordig uit van een schatting van 6.000 doden. Dit voorval is bekend geworden als het Bloedbad van Sétif en Guelma en vormde een belangrijk keerpunt in de Frans-Algerijnse relaties.

FRANS INDO-CHINA EN DE OPKOMST VAN HET ARABISCH NATIONALISME

Toen Frankrijk in 1954 verpletterend werd verslagen bij Dien Bien Foe (Viëtnam), was de Franse zin om te koloniseren voorbij. In 1952 kwam Gamal Abdel Nasser in Egypte met een staatsgreep aan de macht en het dekoloniseringsvirus stak nu ook Afrika aan: overall ontstonden onafhankelijkheidsbewegingen. Vandaar dat Frankrijk maar wat graag de onafhankelijkheid gaf aan Tunesië en aan het protectoraat Marokko (1956): het risico in nog een overzeese oorlog te worden meegesleept was te groot.

VERLOOP

Op 1 november 1954 begon het Algerijnse bevrijdingsfront *Front de Libération Nationale* (FLN) de onafhankelijkheidsoorlog. De Egyptische president Nasser steunde de Algerijnse guerrilla actief; er werden aanslagen gepleegd op Franse Algerijnen. Toen diezelfde Nasser in 1956 het Suezkanaal bezette, kwamen Engelse en Franse troepen tussenbeide om het Suezkanaal te heroveren. De Fransen en Engelsen ondervonden weinig militair verzet, maar werden door de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie teruggefloten. Die konden dat doen vanwege de verarming en verzwakking van beide Europese mogendheden na twee wereldoorlogen. Nasser werd de grote held van het Arabische nationalisme, koren op de molen van de Algerijnse onafhankelijkheidsstrijders.

Vanaf 1956 kreeg het FLN daarbij steun van de buurlanden Tunesië en Marokko, die toen net onafhankelijk van Frankrijk waren geworden. De Franse troepenmacht, waaronder het Vreemdelingenlegioen, werd tot 500.000

man uitgebreid en bracht grote delen van het land onder controle. Het lukte Frankrijk echter niet het FLN geheel uit te schakelen. De opstand onttaarde daarna in een spiraal van terreur en keiharde repressie, waarbij aan beide kanten geen middel werd geschuwd. Algerijnse gevangenen werden bijvoorbeeld op grote schaal gemarteld door het Franse leger. Omgekeerd opende het FLN in 1958 een tweede front in Frankrijk. Een niets en niemand ontziende bommencampagne met vele burgerdoden moest de steun van bevolking voor de oorlog ondermijnen.

De Franse Algerijnen, de zogeheten *colons* of *pieds-noirs*, hielpen met hun stem generaal De Gaulle bij presidentsverkiezingen in 1958 aan de macht komen, het begin van de Vijfde Republiek. Ze hadden hun hoop op hem gevestigd, omdat hij als held van de Tweede Wereldoorlog een reputatie van standvastigheid in de verdediging van de eer van Frankrijk had. De Gaulle constateerde na zijn aantreden echter dat de situatie hopeloos was en trok daaruit de conclusie die hij in het landsbelang achtte: hij begon onderhandelingen met de rebellen. Wereldwijd won de dekolonisatiegedachte veld én de Verenigde Staten oefenden zware druk uit op de koloniserende landen om zich terug te trekken. De onafhankelijkheidsoorlog leidde ook in Frankrijk tot heftige spanningen onder de bevolking. Bij een referendum in Frankrijk in 1961 stemde 78 % van de Franse bevolking voor de onafhankelijkheid van Algerije, zeer tot ongenoegen van het Franse leger en de kolonisten.

OAS

Dissidente generaals uit het Franse leger deden in april 1961 een mislukte coup poging. Enkel van hen, zoals Salan, richtten bovendien samen met de kolonisten een terreurbeweging op, de *Organisation de l'Armée Secrète* ("Organisatie van het Geheime Leger") of OAS. De OAS pleegde tussen 1961 en 1963 honderden aanslagen, zowel in Frankrijk als in Algerije, en maakte daarbij tussen 3.000 en 12.500 dodelijke slachtoffers. Er werden 3.600 leden gearresteerd en veroordeeld, en drie van hen werden door de Franse overheid geëxecuteerd.

BLOEDBAD VAN PARIJS

Op 17 oktober 1961 organiseerde het FLN een vreedzame demonstratie in Parijs, waaraan ongeveer 30.000 Algerijnen deelnamen. De Franse politie (onder leiding van Maurice Papon) dreef de demonstratie uiteen en schoot met scherp op de menigte. Er werden 14.000 mensen opgepakt en 200 mensen werden doodgeschoten, van wie een aanzienlijk aantal in de Seine werd geworpen. De Franse regering erkent tot op heden officieel slechts 32 doden.

Na lange onderhandelingen ondertekende president De Gaulle op 18 maart 1962 te Évian-les-Bains de Verdragen van Évian, waarmee Algerije zijn zelfbeschikkingsrecht verkreeg. De Franse kolonisten verlieten in de maanden daarna massaal Algerije. Op 1 juli 1962 stemde de Algerijnse bevolking met 99 % van de stemmen voor onafhankelijkheid; op 3 juli 1962 erkende Frankrijk Algerije als onafhankelijk land.

President De Gaulle verleende tevens amnestie aan het gehele Franse leger voor de martelingen en misdaden die begaan zijn tijdens de gehele Frans-Algerijnse oorlog. In 2001 onthulde burgemeester Bertrand Delanoë een officieel herdenkingsplaquette op de Pont Saint-Michel ter nagedachtenis van de slachtoffers van het bloedbad van Parijs. De tekst op deze plaquette luidt "ter herinnering aan de vele Algerijnen die gedood zijn tijdens de bloedige onderdrukking van de vreedzame demonstratie van 17 oktober 1961".

SLACHTOFFERS

Aan Franse kant kwamen 17.500 soldaten om het leven; bij het FLN kwamen ongeveer 300.000 strijders om het leven. Over het totaal aantal omgekomen Algerijnen lopen de schattingen uiteen van 350.000 (Franse bronnen) tot 1,5 miljoen (Algerijnse bronnen).

Na de onafhankelijkheid liet Frankrijk de Algerijnen die aan Franse kant hadden gestreden, de zogenaamde harkis, aan hun lot over. Door de FLN werden deze mannen gezien als collaborateurs. Tussen de 30.000 en 150.000 van hen werden vermoord. 91.000 harkis verlieten Algerije en vestigden zich in Frankrijk, waar zij een schamel bestaan leidden.

bron: Wikipedia

DE NOBELPRIJS LITERATUUR EN LAUREATEN UIT AFRIKA

INGE BRINKMAN - MO*WERELDBLOGGERS - EXPERTE AFRIKAANSE LITERATUUR - NOVEMBER 2015

Jij verdient de Nobelprijs

Een relatief groot aantal Zweedse auteurs kreeg de Nobelprijs literatuur en over het algemeen scoren schrijvers uit Europa goed. Het aantal laureaten uit Afrika is op één hand te tellen...

Eigenlijk was Albert Camus de eerste Nobelprijswinnaar in de categorie literatuur (1957) die uit Afrika kwam. Hij was tenslotte in Algerije geboren en woonde daar bovendien de eerste 25 jaar van zijn leven. Maar hij telt natuurlijk niet mee, want zijn ouders waren Frans en Spaans en hij groeide op in een koloniale context. Dat is overal ter wereld zo: als jij of je ouders ergens anders geboren zijn, dan mag je niet mee doen.

Hoewel we Afrikaanse topvoetballers soms wel in de armen sluiten, dus misschien kan Algerije dan ook wel overwegen om zich Albert Camus toe te eigenen...

In de wereld van de literatuurprijzen zijn kunst, taal en politiek geen strikt gescheiden domeinen. Die andere Noord-Afrikaan, die de Nobelprijs literatuur won is een duidelijker geval: Naguib Mahfouz werd in Egypte geboren en woonde daar heel zijn leven. Toen hij de prijs ontving in 1988 was hij vooral gelukkig met de erkenning van de Arabische taal: 'The Arab world also won the Nobel Prize with me,' stelde hij. Maar in veel Arabische landen werd Mahfouz' werk verboden omwille van de schrijvers politieke ideeën en op 82-jarige leeftijd werd hij neergestoken door een Islamitische fundamentalist. Hij overleefde en deed er nog bijna twaalf jaar bij, maar hij kon door de gevolgen van de aanslag nauwelijks meer schrijven.

Ook de politieke overtuiging van Doris Lessing speelde haar parten. Ze werd in Iran geboren uit Britse ouders, maar verhuisde al op zesjarige leeftijd naar Zimbabwe, toen koloniaal Zuid-Rhodesië. Haar communistische sympathieën en anti-apartheidsactivisme leverden haar een verbanning op van de Zuid-Afrikaanse en Rhodesische overheden en ze mocht rekenen op ruime belangstelling vanwege de Britse geheime dienst.

Nadine Gordimer en J.M Coetzee, de twee Zuid-Afrikaanse Nobelprijswinnaars voor literatuur (1991 en 2003 respectievelijk), stelden zich net als Doris Lessing tweemaal tegen het apartheidssysteem. Verschillende boeken van Gordimer werden voor langere tijd verboden in Zuid-Afrika. Ook na de afschaffing van apartheid bleven ze kritisch en ze namen bijv. het aidsbeleid en de misdaadproblematiek in hun land op de korrel. Juist als blanke Zuidafrikanen was hun verhouding met de regering Mbeki daardoor eerder gespannen. Natuurlijk kan je stellen dat we bij het bespreken van literatuur de esthetische en artistieke kwaliteiten moeten bespreken, maar het probleem is dat de politici in kwestie daar over het algemeen anders over denken. Zo beschuldigde de Zuid-Afrikaanse president Thabo Mbeki Coetzee openlijk van stereotypering in zijn romans en vond hij dat het thema 'verkrachting' te centraal stond. Bovendien zijn auteurs in Afrika vaak belangrijke spelers in het publieke debat en voelen zij ook de noodzaak om daarin hun verantwoordelijkheid op te nemen.

Hetzelfde gold ook voor de Nigeriaan Wole Soyinka die in 1986 de Nobelprijs voor literatuur won. Hoewel hij de hoop uitsprak dat de prijs uitsluitend was toegekend op literaire merites, is ook Soyinka's carrière beïnvloed door zijn relatie met 'de politiek'. Hij werd meermaals gevangengezet, zijn boeken werden verboden en hij leefde een tijd in ballingschap. Het is veelzeggend dat hij zijn speech tijdens de uitreiking in Zweden wijdde aan de strijd van Nelson Mandela, die toen nog gevangen zat op Robben Island.

Het is evenmin verwonderlijk dat verschillende Afrikaanse auteurs zich ook kritisch uitlieten over de prijs zelf. Waarom zou de erkenning van één of andere Zweedse academie prestigieus zijn? Het aanvaarden van de prijs betekende al een toegeving aan de Westerse bourgeois kaders en voor deze critici is het duidelijk dat de Nobelprijjury zich bijna exclusief richt op Europese literatuur of op zijn minst op literatuur gesteld in Europese talen. Daarmee belanden we uiteindelijk bij één van de kerndebatten in de Afrikaanse geschreven literatuur: moet Afrikaanse literatuur in een Afrikaanse taal gesteld zijn? Is het gebruik van de taal van de voormalige kolonisator per definitie een voortzetting van koloniale structuren?

Misschien kunnen we juist in de wereld van de literatuurprijzen kunst, taal en politiek niet als strikt gescheiden domeinen zien. Die uitspraak kan alleszins door de winnaars van de Nobelprijs literatuur uit Afrika onderschreven worden.

bron: <http://www.mo.be/fr/node/46066>

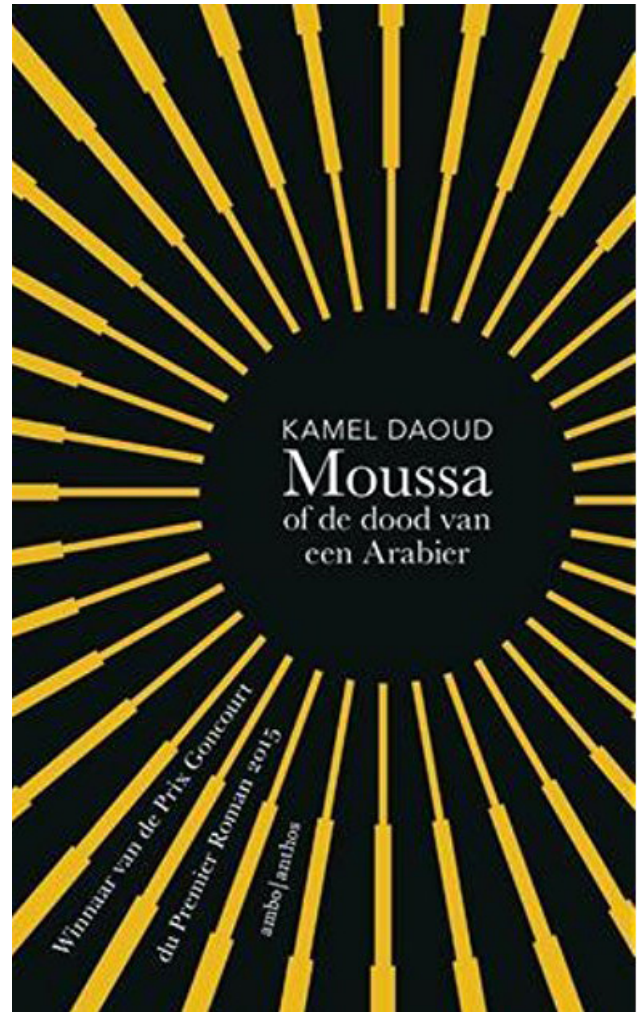
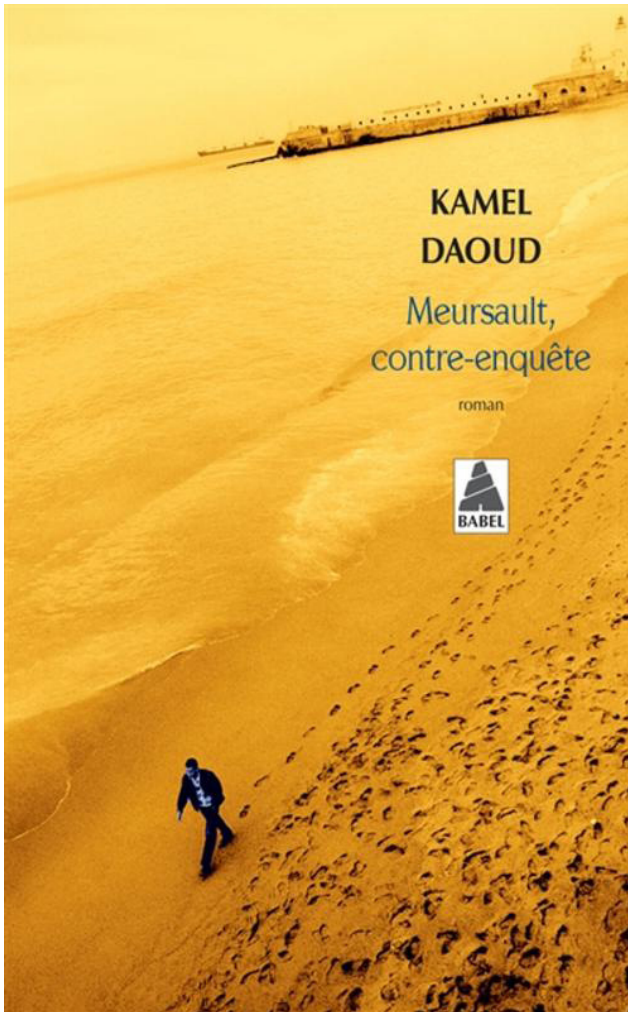
Camus wint in 1957 de Nobelprijs Literatuur

EXTRA

ALBERT CAMUS KRIJGT WEDERWOORD MET NIEUW BOEK VAN KAMEL DAOUD

LUDO BEKKERS – KNACK – JULI 2014

Het loont de moeite om het werk van Albert Camus opnieuw uit de kast te halen om de vergelijking te maken met Kamel Daouds *Meursault contre-enquête*.

In 1942, verscheen van Albert Camus (1913-1960) de vrij korte roman die hem beroemd zou maken, *L'Étranger*. De auteur die in zorgelijke omstandigheden met zijn Spaanse moeder/weduwe opgroeide in Algerije heeft meerdere generaties grondig beïnvloed met zijn filosofische beschouwingen waarin het absurde een fundamentele rol speelt. Zijn afkomst uit de Magreb is ook determinerend geweest voor zijn politieke stellingnamen tijdens de Frans-Algerijnse oorlog, gedreven, zowel moreel als maatschappelijk, door een fundamenteel rechtvaardigheidsgevoel.

Die houding doordeesemt ook zijn oeuvre samen met een geëngageerd humanisme dat hij als journalist, politiek commentator en auteur van romans, toneelstukken en essays openbaar maakte. Hij werd er voor gehonoreerd met de Nobelprijs. Op een sentimentele manier hield hij van zijn land van herkomst en, wanneer hij in 1940 genoodzaakt werd naar Frankrijk uit te wijken zou hij er zich mentaal als in ballingschap voelen. Het mediter-

rane gevoel met de zon en de warmte zat in hem verankerd.

'*L'Étranger*' dat als zijn meesterwerk beschouwd wordt, situeert zich ergens in Noord-Afrika. Een zekere Meursault, een eenzellige jonge en blanke man, wordt tijdens een eenzame strandwandeling, schijnbaar door een innerlijke en onweerstaanbare kracht gedreven om, zinloos, een Magrebiaan neer te schieten. Het kost hem de doodstraf. Maar tijdens het proces is die moord haast bijzaak en gaat het vooral om de persoonlijkheid van de dader die wij nu autistisch benoemen. De openbare aanklager benadrukt het feit dat Meursault bij de dood en de begrafenis van zijn moeder geen enkele blijk gaf van emotie, dat hij de dag daarop met een liefde naar de bioscoop ging om er een film met de komiek Fernandel te gaan zien en dat hij geen berouw toonde na de moord. Het proces handelt dan ook niet uitsluitend om de criminele act maar misschien nog meer over de persoonlijkheid van de dader. In die zin is het ook opvallend dat de naam van het slachtoffer in '*L'Étranger*' nooit vermeld wordt, het gaat altijd over de 'Araab'. En de titel van het boek is dual. '*De Vreemdeling*' slaat zowel op de moordenaar, een vreemde in het Maghrebland, als op zijn persoonlijkheid die vreemd is aan de gangbare normen.

En zo leest men in deze prachtige roman dan ook een gelaagde ambivalentie in de houding van de protagonisten en de levensvisie van de auteur. Want Camus vertolkt in '*L'Étranger*', binnen het verhaal, de ideeën die hij al eerder in essays had gepubliceerd. **Het eerste deel van het boek, van de dood van zijn moeder tot na het proces, is een illustratie van zijn filosofische basis, het absurdisme. De tweede helft speelt zich af in de cel van Meursault die wacht op de voltrekking van het vonnis. Hij reflecteert er over de gedachten die hem door het hoofd zweven en die uiteraard ook die zijn van de auteur: het waarom van het leven, het zinloze ervan, het volstrekt negeren van welk religieus gevoel dan ook, kortom alle thesen die het fundament uitmaakten van Camus' filosofie en die de basis vormen van zijn oeuvre.**

De reden om '*L'Étranger*' opnieuw te actualiseren is het verschijnen van een boek van de Algerijnse auteur en journalist Kamel Daoud (1970). Zijn roman '*Meursault, contre-enquête*', recent verschenen bij Actes Sud, kan gelezen worden als een spiegelbeeld en verlengstuk van '*L'Étranger*' al wordt de naam van Camus nergens vermeld. **Maar alleen al door de titel is het evident dat het zal gaan om een soort weerwoord. Het is dan ook de oudste broer van het slachtoffer, Haroun die, avond na avond, aan het woord is en een monoloog voert in een bar in Oran tegen een (fictief) aanwezige intellectueel, die alleen maar luistert. Wat hij vooral wil is een soort eerherstel voor zijn broer die hij onmiddellijk uit de anonimiteit wil halen en hem zijn naam teruggeeft: Moussa Ouled Al-Assasse.**

Meursault wordt in dit boek ook de anonieme toehoorder van zijn verhaal. De spiegelbeelden tussen beide romans zijn legio. Al van de eerste beroemd geworden zin bij Camus: '*Aujourd'hui maman est morte*' begint Kamel Daoud '*Aujourd'hui M'ma est encore vivante*'. Daarmee is onmiddellijk de toon gezet en worden parallellen verder doorgetrokken. De verhouding van Meursault met zijn moeder was zeker niet sentimenteel, hij bracht haar naar een zorgcentrum omdat ze er de nodige hulp zou krijgen die hij haar niet kon geven. Harouns moeder is een dominante vrouw die haar overblijvende zoon haast dwingt om samen met haar de waarheid over de dood van haar oudste zoon te achterhalen.

Andere contrasten zijn legio aanwezig in het boek. Zoals de moord die Haroun pleegt op een onschuldige Fransman op de binnenkoer van zijn woningcomplex en waarvoor hij wordt vrijgesproken. **Beide boeken zijn complementair en het loont de moeite om het werk van Camus opnieuw uit de kast te halen om de tegenstellingen te ontdekken en te vergelijken. Ook de tekstanalyse is vruchtbaar want Daoud hanteert dezelfde onthechte, haast zakelijke stijl van Camus. Korte zinnen zonder onnodige bijkomstigheden, direct en zuiver.** Zoals Macha Sery in *Le Monde* het formuleert: een taal die tegelijk klassiek en nieuw is door haar metaforen, densiteit en zintuiglijk, bewonderenswaardig om haar helderheid gemengd met mysterie. Het is Daouds eerste roman na enkele korte verhalen. Hij is journalist bij de '*Quotidien d'Oran*' waar hij al twaalf jaar een veel gelezen kroniek schrijft.

bron: <http://www.knack.be/nieuws/boeken/albert-camus-krijgt-wederwoord-met-nieuw-boek-van-kamel-daoud/article-opinion-267477.html>

EXTRA

INTERVIEW MET CATHERINE CAMUS, DOCHTER VAN ALBERT CAMUS, N.A.V. DE 100STE VERJAARDAG VAN CAMUS

THE GUARDIAN — KIM WILLISHER — NOVEMBER 2013

Camus met zijn vrouw Francine en hun tweeling, dochter Catherine en zoon Jean

Albert Camus will always be the outsider – and I’m proud of that, says the writer’s daughter.

There is no national French celebration of the Nobel winner’s centenary. But he wouldn’t want one, says Catherine Camus.

It is a century since French Nobel prize-winning author Albert Camus was born – and more than 50 years since he died in an accident on an icy road – yet the polemics over his legacy and “mysterious” death rumble on.

What his only daughter, Catherine Camus, recalls, however, is not the man shunned by Algeria, the

country of his birth, as an Arab-despising colonialist, nor the slowness of the French establishment to recognise him, nor even the anti-communist who may – or may not – have been murdered by the Russians.

“Was he killed by the KGB? I don’t know and I don’t want to know. He was Papa,” she says, her voice faltering a fraction. “And I lost him. There is nothing more to say. It was horrible enough that he was taken away; the idea that this was done deliberately is unbearable. The result was the same. He was dead.”

We are sitting in the tall-ceilinged former office of Claude Gallimard, son of Gaston, founder of the French publishing company that brought Camus, Jean-Paul Sartre and André Gide to the wider world.

Camus was being driven from Paris to his Provençal home by Gaston’s nephew Michel, when the car careered off the road and hit two trees killing both men. Camus, the author of *‘La Peste’* and *‘L’Etranger’*, was 46 when he died; Catherine and her twin brother, Jean, were 14. On the desk is Catherine’s book, *‘Le Monde en Partage’* (*The World to Share*), published to mark the centenary of Camus’s birth. It is a hefty trove of photographs, drawings, notes, letters, telegrams and extracts from his books and essays, documenting Camus’s connections to and travels in Algeria, Europe, the Americas and Russia. Much of the material, she says, has never been published before.

In the Gallimard reception there is a small display of Camus first editions and a yellowing page 21 of the New York Times of 18 October 1957 headlined: “Albert Camus has just been awarded the Nobel Prize for Literature.” It is accompanied by a photograph of Camus by Henri Cartier-Bresson.

That the display article is from an English-language newspaper is symbolic – Camus has long been afforded greater recognition and respect abroad than in France. Centenary events have taken place in the US, India, Israel, Chile and Jordan among others, but there have been no national celebrations in France, or in Algeria, where Camus still provokes hostility for his sympathy with the French *‘pied noir’* colonialists and opposition to Algerian independence.

A major French exhibition was cancelled amid rows and recriminations over what part Algeria should play in it. Instead, a smaller, some say more anodyne, event Albert Camus, Citizen of the World is being held in Aix-en-Provence as part of the Marseille 2013 European culture capital programme.

However, there is no grand retrospective in Paris planned. Catherine, 68, says her father would have approved. “There are lots of small events in villages, towns, little hamlets across France because Camus is still widely read and people have great affection for him. Over and above his books, readers love the man,” she told the Observer. “He touched them as human beings, maybe because the man is in the books; he asked the same questions everyone asks and addressed the same suffering and pain and concerns everyone has.

He spoke directly to them and I know he touched people profoundly because of the hundreds of letters I receive.”

“That there is no national celebration of his birth is natural; those in power in France have never liked Camus, and he detested those in power. He always said he was in the service of those who suffered history, not those who made it. In many ways Camus is still *‘L’Etranger’* [the outsider] in France. I find it astonishing that ministers don’t realise what Camus represents for the country. I am proud of him and the image he gives of France.”

Algeria is altogether more problematic. The late Palestinian-American academic Edward Said suggested in 1993 that Camus’s work sprang from an “incapacitated colonial sensibility”.

“The plain style of Camus and his unadorned reporting of social situations conceal rivetingly complex contradictions ... unresolvable by rendering, as critics have done, his feelings of loyalty to French Algeria as a parable of the human condition ...”, Said wrote. **Camus was critical of French colonialism in Algeria, but pleaded for reconciliation rather than independence. French historian Benjamin Stora described it as a “paradoxical and double positioning that might be called that of the ‘outsider’”.**

It still rankles in Algeria, though Catherine Camus says the view of the “ordinary Algerian people, who love reading Camus” conflicts with those of the authorities in Algiers. “He was no racist, he was as concerned for the fate of Muslims in Algeria as he was for the fate of French there. In any case, events in Algeria since independence have shown his position was justified,” she said.

The book includes a chapter on England, quoting from his essay *A Combat*, in which he praises English “heroism” during the second world war. “We cannot forget that not for one minute was the idea of capitulation [to the Nazis] accepted by a single Englishman.” He loved Shakespeare, whose *Othello* he translated into French, Oscar Wilde, Graham Greene, William Blake and Arthur Koestler.

vader Camus met zijn kinderen

But it is to the man and the father, to whom Catherine Camus repeatedly returns. “He was very handsome and had the attitude that unimportant things didn’t bother him, what we would call ‘cool’ today ... He never punished us if we did something wrong, he would always ask why we had done it and what we were thinking. This was complicated for a child, a smack would have been easier, but it wasn’t his way. What remains with me is his love of life and love for other human beings.”

She added: “For 53 years I have dealt with the pain of his death, and I have thought of him every single day. I don’t know what he would think of the world now, with its race for money, and consumerism and disregard for the suffering of individuals.

“I cannot speak for him, but I know that what he wrote is still relevant and still speaks to people today.”

BEELDMATERIAAL, DOCU/FILMFRAGMENTEN OVER EN/OF MET ALBERT CAMUS

ALBERT CAMUS

<https://www.vpro.nl/boeken/artikelen/vpro-gids/2013/november/albert-camus.html>

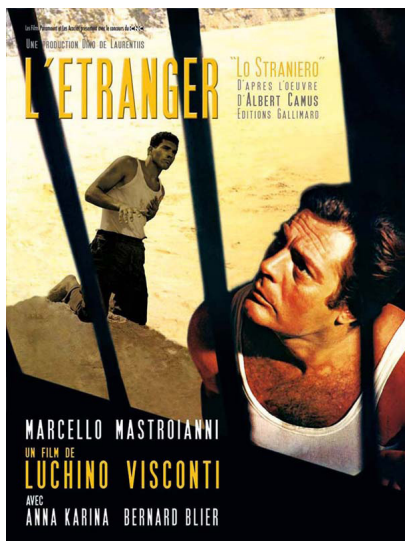
o.a. over de breuk met Sartre, over het boek 'De vreemdeling' en over de (vele) vrouwen in het leven van Camus

HONDERD JAAR CAMUS

<http://cobra.canvas.be/cm/cobra/boek/1.1771298>

o.a. over de relatie met Sartre en de Nobelprijs

YOUTUBE

Via YouTube vind je een ruim aanbod van fragmenten en filmpjes over leven en werk van Albert Camus. O.a. diverse stukken uit een BBC-documentaire.

Ook de verfilming van 'De vreemdeling' door Visconti (1967 – met Marcello Mastroianni) vind je integraal op YouTube.

ALBERT CAMUS - DOCUMENTAIRE VAN PAUL VECCHIALI EN CÉCILE CLAIRVAL

Een warm en uitgebreid gedocumenteerd portret van de schrijver. Zijn belangrijkste werken (*La peste*, *Le mythe de Sisyphe*, *Les justes*, *L'homme révolté*, *Caligula*, etc.) worden geplaatst tegen het decor van de ontwikkeling die Camus doormaakte en de omstandigheden die hem de inspiratie verschaften. Daarnaast worden er fragmenten gespeeld of voorgelezen. Paul Vecchiali gaat met name diep in op Camus' dubieuze relatie met Algerije. Een heel waardevolle, fijngevoelige en intelligente productie. De montage voorziet de beste filmische getuigenis van Camus van structuur.

- * regie: Paul Vecchiali, Cécile Clairval
- * jaar: 1974
- * genres: documentaire, biografie, historische film
- * landen: Frankrijk

bron: <https://www.vpro.nl/cinema/films/film~319597~albert-camus-.html>

LITERATUURLIJST

Interesse om je nog meer te verdiepen in leven en werk van Albert Camus?
Bekijk hier dan de volgende boekentips.

- * Adele King, *Camus*, 1960, ISBN 9780050014233
- * R. Bakker, *Albert Camus*, 1966
- * Maurits Pinnoy, *Albert Camus*, 1972, ISBN 90-264-3028-0
- * Herbert R. Lottman, *Albert Camus*, 1978, ISBN 9782020050081
- * Patrick McCarthy, *Camus: A Critical Study of His Life and Work*, 1982, ISBN 978-0241106037
- * André Comte-Sponville, Laurent Bove, Patrick Renou, *Camus: de l'absurde à l'amour: lettres inédites d'Albert Camus*, 1995, ISBN 9782909096414
- * Emmanuel Roblès, *Camus, frère de soleil*, 1995, ISBN 9782020251747
- * Olivier Todd, *Albert Camus. Une vie*, 1996, ISBN 9782070732388
- * Ger Verrips, *Albert Camus - een leven tegen de leugen*, 1997, ISBN 90-5018-351-4
- * Alain Vircondelet, *Albert Camus, vérité et légendes*, 1998, ISBN 9782842771089
- * Stephen Eric Bronner, *Camus: Portrait of a Moralist*, 1999, ISBN 9780816632848
- * Neil Helms, Harold Bloom, *Albert Camus (Bloom's BioCritiques)*, 2003, ISBN 9780791073810
- * Pierre-Louis Rey, *Camus. L'homme révolté*, 2006, ISBN 9782070318285
- * Catherine Camus, *Albert Camus: solitaire et solidaire*, 2009, ISBN 9782749910871
- * Elizabeth Hawes, *Camus, A Romance*, 2009, ISBN 9780802118899
- * Jean-Yves Guérin, *Dictionnaire Albert Camus*, 2009, ISBN 978-2221-10734-8
- * Robert Zaretsky, *Albert Camus: Elements of a Life*, 2010, ISBN 9780801479076
- * Virgil Tănase, *Camus*, 2010, ISBN 2070344320
- * Catherine Camus, *Le monde en partage. Itinéraires d'Albert Camus*, 2013, ISBN 9782070140947
- * Robert Zaretsky, *A Life Worth Living: Albert Camus and the Quest for Meaning*, 2013, ISBN 9780674724761

bron: Wikipedia

GESPREK MET LAZARUS

VAN OEUVRE EN LEVEN VAN ALBERT CAMUS NAAR DE VOORSTELLING CAMUS

Dramaturge Sarah Eisa had na een maand repetities een gesprek met LAZARUS.

Een verrassende en boeiende blik achter de schermen.

Hoe gaat LAZARUS te werk, in zo'n creatieproces maar ook als collectief?

Ter info: een repetitieproces duurt in totaal 8 à 10 weken.

WAAROM HEBBEN JULLIE GEKOZEN VOOR 'ALLES' VAN CAMUS IN PLAATS VAN ÉÉN BEPAALD STUK OF ÉÉN ROMAN?

Joris: “We hebben al een aantal romanbewerkingen op ons palmares staan en dat is een specifieke manier van werken. Nu wilden we ook eens een ander soort voorstelling maken, een andere manier van werken aangaan, en ons minder vastzetten op één specifiek verhaal. Bovendien is het leven van Camus ongelooflijk boeiend en ook de parallellen tussen zijn leven en zijn werk zijn dat. Dus een combinatie van die twee aspecten - leven en werk - leek ons een fijn uitgangspunt. Maar niet alles wat hij schreef, zal in de voorstelling aan bod komen.”

EN HOE ZIJN JULLIE ÜBERHAUPT BIJ CAMUS TERECHTGEKOMEN?

Günther: “Dat idee hebben we al meer dan twee jaar geleden gekregen. We hadden toen een periode waarin we elke maand een stuk lezen. Eén van die maandagavonden hebben we ‘*Caligula*’ van Camus gelezen. De meesten onder ons vonden dat een zeer boeiend stuk. Maar we zijn wel allemaal mensen die graag aan de slag gaan met tekstmateriaal en bij een bestaand toneelstuk is dat iets moeilijker, omdat dat al in een specifieke vorm is gegoten.”

Koen: “Bij de lezing van ‘*Caligula*’ kwamen we vooral tot de constatacie dat Camus’ manier van denken te boeiend is om alleen maar iets met dat stuk te doen. Het is vanuit de nieuwsgierigheid naar Camus zelf dat we dachten: we willen ons verdiepen in het werk en het leven en het denken van die man. En dat zijn we nu aan het doen. En welke voorstelling daar dan gaat uitkomen... Dat zal blijken in de laatste fase van de repetitieperiode.”

Pieter: “De moeilijkheid bij het werk van Camus is ook dat er weinig boeken zijn die zich echt lenen tot theataliseren zoals dat bij Dostojevski het geval is. Je krijgt veel minder dialoogmateriaal en karaktertekeningen. Veel van de essentie van Camus zit in de beschrijvingen. Dus er was geen boek waarvan we op voorhand dachten: dat is nu echt iets dat zich tot theatalisering leent - los van de stukken die hij geschreven heeft natuurlijk, want hij heeft wel een paar goede stukken geschreven. Maar LAZARUS heeft een soort houding van: een stuk spelen, dat doen we niet zomaar! Omdat wij het fijner vinden om zelf de zoektocht te doen en om ons af te vragen: hoe maak je hier nu theater van?”

JULLIE GRAVEN NIET ALLEEN IN ZIJN WERK, MAAR OOK IN ZIJN LEVEN. WAT IS DAAR ZO INTERESSANT AAN?

Günther: “We zijn ons inderdaad door biografieën van Camus heen aan het worstelen, zoals bijvoorbeeld die van Olivier Todd. Als je specifieke dingen over zijn leven te weten komt, dan lees je bepaalde boeken of romans of essays die hij geschreven heeft ook anders. Voor mij was bijvoorbeeld ‘*De val*’ in die zin een openbaring. Als je weet dat dit boek geschreven is na zijn breuk met Sartre, dan lees je het helemaal anders. Dan zie je de verwijzingen naar Sartre. Het is heel boeiend om je onder te dompelen in zijn leven en een tijdlijn te maken en dat te koppelen aan zijn werk.”

Joris: “Camus heeft conflictueuze tijden meegemaakt: de Tweede Wereldoorlog, het communisme... Hij lijkt in een tijd te hebben geleefd waar er twee kampen waren, voor of tegen. En dat heeft hij ondervonden: als hij zich tegen het communisme kantte, dan kwam hij in het kamp van ‘tegen’ en dan werd hij uitgestoten door de rest van het Franse intellectuele milieu. Maar het mooie is dat hij altijd op zoek ging naar een derde weg, dat hij een beetje tegen die tweedeling was. En dat soort theorieën, zijn afzweren van ideologieën als daar geweld mee gepaard gaat, inzien dat elke ideologie die absoluut is, eindigt in zijn tegendeel of in een soort dictatoriaal model daarvan, dat blijft wel heel fascinerend om te lezen vandaag.”

CONCREET, HOE GAAN JULLIE TE WERK? HEBBEN JULLIE VERDEELD WIE WAT GAAT LEZEN?

Günther: “We hebben voor de zomer gezegd: we gaan gewoon zo veel mogelijk lezen.”

VANUIT EEN STREVEN NAAR VOLLEDIGHEID?

Pieter: “Nee. Maar ik denk dat we allemaal samen wel het oeuvre gecoverd zullen hebben. Er zijn mensen die dit boek hebben gelezen, anderen die een ander boek hebben gelezen, ook de essays en zo. Bij de ‘*Carnets*’ en de ‘*Actuelles*’, daar zal vermoedelijk een hiaat zijn en blijven, maar ik denk dat we voor de rest alle officiële werken wel gecoverd hebben. Een tijdje geleden hebben we afgesproken: vat jij dat boek samen, jij dat, jij dat... En dan lezen we de samenvattingen van die boeken voor.”

Joris: “Zijn bekende romans hebben we wel allemaal gelezen.”

Günther: “‘*De vreemdeling*’, ‘*De pest*’ en ‘*De val*’ hebben we allemaal gelezen en dan heb je minder bekende werken zoals ‘*L’Envers et l’endroit*’. Dat heb ik zelf bijvoorbeeld niet gelezen. Maar Ryszard dan weer wel.”

WAT IS HET MEEST TYPERENDE AAN JULLIE AANPAK?

Günther: “Dat het één grote chaos is.” (lacht)

Joris: “Een eerste vraag die je je bij al dat materiaal stelt is: bij welke dingen heb je het gevoel dat die er zeker in moeten zitten. Of wat zijn mogelijke kernen waarrond je zo een voorstelling kan bouwen. En door onze gesprekken zijn er ondertussen wel dingen die naar boven komen, bijvoorbeeld het conflict met Sartre, die echt veel zeggen en waarrond je zou kunnen werken. Dat conflict is ook theateraantal interessant. ‘*De val*’ is ook al gevallen als mogelijk basisstuk voor de voorstelling. Maar we zijn eigenlijk nog volop bezig. We proberen nu die stukken of teksten eens in een andere vorm te steken, in een samenvattingen, of een dialoog of zo. Dat is nu het werk.”

MAAR ER ZIJN DUS AL MOGELIJKE INVALSHOEKEN OF LIJNEN?

Pieter: “Misschien spreek ik nu te veel vanuit mijn eigen idee, maar... de ruggengraat zou min of meer gevormd worden door het **conflict tussen Camus en Sartre**. Dus de breuk die daar heeft plaatsgevonden.”

Joris: “Dat is jouw idee!”

Pieter: “Ja. Maar bij de lezing van de biografie sprong dat er heel erg uit. **Zijn leven wordt dramatisch echt interessant op dat moment. Op korte tijd is hij eigenlijk een soort ster geworden. En hij is ideologisch altijd heel erg bij zichzelf gebleven, in tegenstelling tot Sartre. Er is een soort systematische vereenzaming ontstaan door zijn houding ten opzichte van het communisme, maar ook ten opzichte van het Algerijns conflict. De onafhankelijkheid die daar in gang is gezet en de aanslagen die daar gepleegd werden en zo. Hij heeft belangen bij een Frans Algerije omdat zijn moeder daar woont en zijn broer, zijn familie. Het is zijn geboortegrond en hij vindt de onafhankelijkheidsbeweging daar terecht, maar de manier waarop ze zich daar van het terrorisme bedienen, vindt hij absoluut verfoeilijk, waardoor hij tussen twee vuren zat. En hij is daardoor heel erg alleen komen te staan.**”

Günther: “Hem werd verweten dat hij geen kant koos.”

Pieter: “Hij heeft altijd naar een staakt-het-vuren gestreefd, naar een overeenstemming, en heeft ook concrete stappen ondernomen in die richting. Maar hij heeft ook gemerkt: als ik me uitspreek, dan is dat in veel gevallen een aanleiding tot nieuw geweld, dus ik kan er beter het zwijgen toe doen en in stilte acties richting rechtvaardigheid op touw zetten. En daardoor is hij een beetje in een bedenkelijk hoekje gekomen vanuit links-intellectueel standpunt. En het heeft jaren geduurd eer hij eigenlijk moreel Sartres superieur is geworden. Pas lang na zijn dood.”

Joris: “Hij was altijd populairder. Hij werd enorm veel gelezen.”

Pieter: “Maar er is een periode geweest dat Sartre veel meer aanzien genoot. Dat is toen begonnen en tot een tijd na de dood van Camus heeft Sartre veel meer aanzien genoten. Dat is nu terug helemaal gekanteld.

Die hele fase is heel interessant, hoe hij zich staande moest houden tegenover al die mensen die een mening over hem hebben, de Nobelprijs die hem uitgereikt wordt, hij die wordt aangesproken op zijn verantwoordelijkheid als Franse Algerijn... Dat wordt vrij conflictueus en hij wordt ook bitter. Hij wankelt echt op het einde. En dat maakt het op een tragische manier schoon. Hem zo heel erg zijn best zien doen om zijn eigen waarden overeind te houden.”

Günther: “Dat is een mogelijke insteek. Een ander mogelijk idee is op zoek te gaan naar de mensen die een belangrijke rol hebben gespeeld in zijn leven. Joris kwam twee weken geleden met een aanzet waarbij je iemand ten tonele voert die zegt dat hij Camus is en die vanuit dat personage begint te spreken. We willen ook bekijken in welke mate we nog meer mensen aan het woord kunnen laten komen die een rol hebben gespeeld in zijn leven.”

Ryszard: “Er zijn veel dingen die interessant zijn. Camus stond alleen in de strijd tussen twee blokken in de Koude Oorlog. Mensen voelden zich verplicht om zich te verklaren voor het één of het ander. Wie niet met ons is, is tegen ons. Camus heeft zich nooit onder druk laten zetten. Hij had zijn eigen waarheid. En na jaren blijkt dat hij gelijk had, en de anderen niet. Voor mij staat Camus voor iemand die zich niet laat doen door de volkspopulisten, of door de dominante ideologie. Hij heeft zijn eigen kijk op de dingen.”

HOE ZIET EEN WERKDAG ER OP DIT MOMENT UIT?

Pieter: “We zitten vaak naast elkaar te werken. Letterlijk. Iedereen werkt op zijn eigen piste door. Tot er iets afgerond is. En dan wordt dat gelezen of gepresenteerd en zo krijgen we stelselmatig zicht op alle bouwstenen. We zijn nu nog alle elementen aan het verzamelen en aan het sorteren om ons vervolgens de vraag te stellen: OK, hoe gaan we daar nu scènes van maken? Echt met zijn allen samen schrijven, dat heeft de ervaring ons geleerd, is bijna ondoenbaar. Dan geraak je niet vooruit, maar wat wel vaak gebeurt, en vermoedelijk nu ook weer zo zal zijn, is dat er een aanzet komt van één iemand of twee mensen samen, en dat die dan in andermans handen belandt, die daar nog eens een andere draai aan geeft...”

Günther: “Pieter is zich nu aan het toespitsen op de breuk Camus-Sartre, Joris is bezig met een vereenvoudiging van de samenvatting die hij geschreven heeft van *‘De Val’*. Ikzelf heb mij vorige week beziggehouden met een belangrijke dag uit zijn leven, namelijk het winnen van de Nobelprijs, wat eraan voorafging, hoe dat is geweest die dag zelf, wat daarna is gekomen,... Dat is boeiend materiaal. Ryszard heeft zich beziggehouden met een chronologische tijdslijn vanaf zijn geboorte tot zijn dood. Lien is een lijst aan het maken van alle vrouwen met wie Camus op de één of andere manier iets had...”

Pieter: “We hebben ook een stuk vertaald *‘L’impromptu des philosophes’*, een op een 18de eeuwse leest geschoeide klucht over een apotheker/burgermeester die door een zot wordt ingelicht over de nieuwe filosofie. Dat is een eenaktertje waarin wordt aangetoond hoe die nieuwe filosofie van Sartre en Camus verkeerd kan begrepen worden. Met de vertaling daarvan zijn we een paar dagen bezig geweest. Dat zijn allemaal zo van die dingen die er nu liggen en stilaan wordt dat toch wel tastbaar.”

Günther: “Ja. Dat zijn inderdaad de bouwstenen die hopelijk uiteindelijk toegroeien naar een voorstelling over Albert Camus.”

FILOSOFISCH GESPREK IN DE KLAS

filosofische vragen om in de klas mee aan de slag te gaan
samengesteld door filosofe en ARSENAAL/LAZARUS-dramaturge Sarah Eisa

WAT MAAKT HET LEVEN ZINVOL?

“Er is maar één ernstig filosofisch probleem: de zelfmoord. Oordelen of het leven wel of niet de moeite waard is geleefd te worden, is antwoord geven op de fundamentele vraag van de filosofie.”

“Voorheen was het de vraag of het leven zin moest hebben om geleefd te worden. Nu wordt het duidelijk dat, in tegendeel, het des te beter geleefd wordt wanneer het leven géén zin heeft.”

Albert Camus is de filosoof van het absurde. Maar niets is op zichzelf absurd. Het is de confrontatie tussen de rationele mens en de onzinnige stilte van de wereld die het absurde voortbrengt. Volgens Camus heeft het leven van zichzelf geen zin. Daarom botst de mens, die eenheid en helderheid zoekt in de wereld, op de muren van het absurde. De wereld zwijgt hem toe. De mens is vanwege zijn redelijkheid geen onderdeel van de wereld, zoals een boom of een kat dat wel is, maar staat er tegen over. Tegelijkertijd vormt juist het absurde de verbinding tussen de mens en de wereld, waardoor de tweedeling in een bijzondere driedeling verandert. Is het mogelijk voor de mens om in die absurde wereld een wijs en zelfs gelukkig leven te leiden?

**1. GA IN JE SMARTPHONE OP ZOEK NAAR EEN FOTO VAN IETS DAT VOOR JOU ZIN GEEFT AAN JE LEVEN.
SCHRIJF EEN ARGUMENT, EEN RÉDEN, HIERVOOR OP:**

_____ geeft zin aan mijn leven, omdat

2. BESPREEK JULLIE VOORBEELDEN IN KLEINE GROEPEN:

Benoem een overeenkomst tussen de verschillende gekozen foto's.
Is er iets dat ze allemaal gemeenschappelijk hebben?

Wat is het beste argument en waarom?

3. DEEL DE RESULTATEN VAN HET GROEPSWERK MET DE KLAS.

4. DEFINITIE: WAT BETEKENT “ZINVOL” EIGENLIJK?

Nu je enkele voorbeelden en argumenten hebt gehoord, wat betekent het woord zinvol volgens jou?
Kan je een persoonlijke definitie opschrijven?

5. GESPREK:

- * Wanneer is een leven zinvol?
- * Is het leven absurd maar toch de moeite waard om geleefd te worden?
- * ...

Of is er een andere vraag die jullie graag willen behandelen? Voer er een filosofisch gesprek over! Bij een filosofisch gesprek is er niet één antwoord of waarheid. Het gaat over een vraag die uitnodigt tot overleg. We denken samen na en bekijken een vraag vanuit verschillende standpunten. Probeer van elkaar te leren en nieuwe inzichten te verwerven doorheen de dialoog. Daarvoor moet je vooral nauwkeurig luisteren. Als je spreekt, herhaal je wat je al weet, als je luistert, leer je iets nieuws. Neem een standpunt in en geef er een argument voor. Bevrraag de standpunten van de anderen kritisch:

- * Hoe weet je dat het zo is?
- * Kan je er een voorbeeld van geven?
- * Zou het tegendeel ook waar kunnen zijn?
- * Waarom denk je dat?
- * Hoe weten we of dat waar is?
- * Begrijpt iedereen dat?
- * Wat zouden we daaruit kunnen afleiden?
- * Kun je dat aantonen?
- * Bestaat er een regel voor?
- * Wat heeft dat met onze beginvraag te maken?
- * ...